

Vjenceslav Herout

UDK: 94(497.1)“1919/1921”Režny, V.
Izvorni znanstveni članak
Rukopis je prihvaćen za tisak: 20. 3. 2013.
DOI: <http://doi.org/10.21857/9e311h41em>

PRIJEPORI U PISANJU VOJTE REŽNOG O POLITIČKIM PRILIKAMA U KRALJEVINI SHS U RAZDOBLJU 1919. – 1921.

Sažetak

Razdoblje od proglašenja Kraljevstva SHS 1. prosinca 1918. do donošenja Vidovdanskog ustava 1921. godine dobro je obrađeno u ovdašnjoj historiografiji, ali i u velikim razlikama prikaza toga vremena. O njemu nisu pisali samo povjesničari iz raznih jugoslavenskih sredina nego i pripadnici nacionalnih manjina. Vojta Režny stao je iza onih političara koji su bili za monarhiju, centralizam i nacionalni unitarizam. Jednako kao što je smatrao da su Srbi, Hrvati i Slovenci jedan narod, takav je stav imao i prema Česima i Slovacima, koje je smatrao Čehoslovacima. Za njega su oni koji nisu bili za takvu politiku bili državni neprijatelji, separatisti, opasnost za opstanak postojeće države. Njemu je Stjepan Radić bio najveći protivnik tadašnje države, iako je sam Radić tada bio više u zatvoru nego na slobodi. Sličan stav u prvim poslijeratnim godinama imao je i prema prilikama u Čehoslovačkoj. Kao što je u Radiću vidio neprijatelja jugoslavenske države, istog takvog neprijatelja vidio je u Hlinki u Čehoslovačkoj, koji je također bio zagovornik federalizma. Režny se nije bavio samo politikom, neosporivo veće zasluge imao je na kulturnom polju jer je bio animator kulturnog života, posebno na bjelovarsko-požeškom prostoru, gdje je živio najveći broj pripadnika češke nacionalne manjine. On je sudjelovao i u osnivanju brojnih kulturnih udruga (beseda) i 1921. u osnivanju krovne manjinske organizacije *Čehoslovački savez*.

Ključne riječi: Vojta Režny; Stjepan Radić; Československe listy; Čehoslovačka napredna seljačka stranka; federalizam; centralizam; unitarizam; separatizam; demagogija; Čehoslovački savez.

Uvodne napomene

Vojta Režny bio je svjedok završetka Prvoga svjetskog rata, kada se na političkoj karti pojavilo više novih država, a posebno ga je oduševilo stvaranje novih slavenskih država.¹ Zbog ojačale nacionalne svijesti u 20. stoljeću, teško se moglo

---

¹ Vojta Režny rodio se 26. rujna 1893. u Mšenju kod Mělnika u učiteljskoj obitelji. Majka mu je umrla kada mu je bilo šest, a otac kad mu je bilo 12 godina. O njegovu odgoju i daljnjem školovanju brinula je njegova tetka. Tijekom školovanja za učiteljsko zvanje uz materinski jezik naučio je njemački i francuski, znao je svirati na klaviru i violini i imao je interes za novinarstvo. Nakon završenog studija neko je vrijeme u Zadru bio dopisnik čeških novina *Samostatnost*, a 1913. godine zaposlio

pretpostaviti kako će takve višenacionalne države funkcionirati, bile one monarhije ili republike. Za vladajuće krugove višenacionalne Čehoslovačke i Kraljevine SHS federalizam nije, kao oblik vladanja u tadašnjem političkom okružju, bio prihvatljiv. Za Masaryka i tadašnju čehoslovačku vladu federalizam nije bio poželjan, ne toliko zbog Slovaka, već zbog manjina, od kojih je njemačka bila brojčano veća od broja Slovaka. Prihvatiti tada federalizam zahtijevalo bi i uređenje federalnih granica, što bi bilo teško izvedivo jer su Nijemci bili „raspršeni“ na širem području Čehoslovačke. Pokazalo se da se ni politikom centralizma nije mogao riješiti taj problem unutarnjeg funkcioniranja vlasti, on se samo odgodio. U Čehoslovačkoj se to pokazalo već nakon dolaska na vlast Hitlera, kojemu je uspjelo najprije destabilizirati njezin postojeći ustroj, a zatim ju je, uz blagoslov Velike Britanije i Francuske, pretvorio u svoj plijen koji je dijelio s njezinim susjedima.

I Kraljevina SHS nastala je voljom velikih sila. Ona se isto nalazila u nesigurnom okružju i zato je i velikim silama bilo u interesu da se održi takva državna tvorevina (Goldstein, 2008.). Ona je imala zadatak da zajedno s Čehoslovačkom i Rumunjskom (Mala antanta) kontrolira središnji dio Europe i da bude brana pred širenjem „crvene opasnosti“ iz sovjetske Rusije. Ne treba prešućivati da protiv ujedinjenja nisu bili ni mnogi hrvatski političari, niti je to bio Radić, ali on je ujedinjenje prethodno uvjetovao dogovorom sa srpskom vladom o ustroju buduće države koji bi zadovoljio sve njezine narode (Horvat, 1990.).

Delegacija Narodnog vijeće Slovenaca, Hrvata, Srba bila je 1. prosinca 1918. u Beogradu stavljena pred gotov čin, pa joj je preostalo samo da stavi svoj potpis na prvoprosinački akt kojim je proglašeno Kraljevstvo SHS na čelu s dinastijom Karađorđevića. Taj akt nije bio rezultat pregovora dva ravnopravna pregovarača nego je to bio akt između pobjednika i poraženih. Točno je da je u tome srpskoj vladi posao olakšalo nejedinstvo unutar Narodnog vijeća, ali – da ga je i bilo – rezultat bi bio isti.

---

se kao učitelj u Sarajevu. Kao protivnik austrijske politike, da bi izbjegao vojnu službu, proveo je u Zagrebu radeći u mnogim bolnicama. Kratko vrijeme prije završetka rata radio je u Kupincu, a 1918./1919. u školi za gluhoonijeme u Zagrebu. Poslije rata ostao je živjeti u Zagrebu, gdje je bio član kulturne udruge Čehoslovačka obec. Od 1919. postao je urednik novina *Čehoslovačke listy* i inicijator osnivanje *Čehoslovačke napredne seljačke stranke*. Nakon prestanka izlaska ČL-a bio je neko vrijeme urednik čeških novina *Hlas*, zatim urednik gospodarske rubrike u novinama *Riječ* koju je izdavao njegov bliski suradnik Večeslav Vilder, jedan od vođa demokrata. Tijekom razdoblja 1928. – 1934. radio je kao profesionalni tajnik u *Čehoslovačkom savezu* sa sjedištem u Beogradu. Bio je u samom vrhu svih kulturnih zbivanja među tadašnjim Čehoslovacima. Režny je od 1934. godine radio kao učitelj u Sarajevu u tamošnjoj češkoj školi. Nakon izbijanja rata priključio se antifašističkoj borbi, pa ga je 1944. godine uhitio Gestapo. Neko vrijeme bio je maltretiran u sarajevskom zatvoru, a zatim otpremljen u Dachau, odakle se uspio javiti obitelji. Umro je mučen u veljači 1945. godine. U cjelini Režny je tragična figura pripadnika češke nacionalnosti koja je, uz neke političke zablude, pridonio kulturnom napretku svojih sunarodnjaka. Pisao je i školske udžbenike i prevodio s francuskog jezika. Dio njegova životopisa, uz pomoć Režnyne kćeri objavio je HEROUT, Vaclav (2011): *Vojta Režný – život věnovan české menšini*. In. *Přehled* (2011.), Daruvar, br. 29, *Jednota*, str. 13-32.

Od tada pa do donošenja ustava 1921. godine na području Kraljevstva SHS rasplamsala se politička borba između pristalica monarhije i republike te pristalica unitarizma i federalizma te centralizma i decentralizma. A upravo o tom je razdoblju svoja gledišta iznosio Vojta Režny, koji nije, kao pripadnik češke nacionalne manjine, ostao neutralan nego se uključio u kulturni i politički život toga vremena. Povijest je pokazala da centralizirana jugoslavenska država nije zadovoljila njezine građane i ona je 1941. godine, kao i Čehoslovačka nešto ranije, razdrobljena i podijeljena među svojim susjedima. Najnovija povijest, u slučaju Čehoslovačke i Jugoslavije, pokazala je da ni federalizam nije zadovoljio njihove narode, one su se razlučile, nastale su nove države, ali je upitno bi li u tome uspjele da nisu prethodno bile federativne.

Ulazak Režnyg u politički život

Nakon raspada Astro-Ugarske Vojta Režny nije se, poput mnogih svojih sunarodnjaka, vratio u svoju zemlju nego je ostao živjeti s onima koji su ovdje ostali i dijelio je njihovu sudbinu. Bile su to teške godine za mnoge Čehe, posebno u seoskim sredinama, jer nisu znali kome pripadaju i kakva ih sudbina očekuje (Auerhan, 1921.). U to vrijeme nije bilo nijedne institucije koja bi se brinula o takvim Česima i zato se 1919. godine pojavila grupa čeških intelektualaca u Zagrebu koja je pokrenula novine *Československe listy* (ČL), koje su trebale svojim informacijama pomoći ovdašnjim Česima u pružanju raznih informacija i objasniti im kako bi se trebalo ponašati kao manjina u novonastalom Kraljevstvu SHS. Tek nakon što su novine počele izlaziti moglo se doznati kakvu će politiku zagovarati jedine tada češke novine na području tadašnje države. Već u prvom broju objavljeni su stavovi koje su novine, na čelu s urednikom Režnym, zastupale. Čitatelji su bili obaviješteni da je „svjetski rat oslobodio i ujedinio čehoslovačke i bratski jugoslavenski narod i dao im uvjete za slobodan politički i gospodarski život“. Spominje da *Československe listy* „neće nositi boje nijedne političke stranke, posvetit će pozornost posebno kulturnim i gospodarskim pitanjima i imat će zadaću doprinijeti svim svojim silama podizanje kulturnog nivoa čehoslovačkog naroda u Kraljevstvu SHS.“²

Režny i *Československe listy* (ČL) ipak se od početka izlaženja lista nisu držali navedenih smjernica. U stvarnosti su novine zastupale mišljenje da su Srbi, Hrvati i Slovenci jedan narod s tri imena i taj su stav čvrsto branile.³ Takvo mišljenje nisu zastupali samo pojedini novinari, njega je zastupao i urednik Vojta Režny, koji je to gledište tumačio prilikom posjeta pripadnicima češke manjine u Križu i Ludini, gdje je preporučio da to gledište trebaju „prisvojiti bezuvjetno svi. Ne smijemo do-

---

² Uvodnik, *Československe listy* (1919.), br. 1, Zagreb, 10. srpnja, str. 1.

³ Redakcija: Našem venkovu, ČL (1919.), br. 1, s. 2;

zvoliti nikom da nas namami u političke stranačke borbe, treba čekati savjet kako se treba vladati kada će trebati donijeti važne odluke.“⁴ Režny je u Križu također govorio o važnosti Jana Husa za „čehoslovački narod“. Time se dotaknuo vjerskog pitanja koje je u to vrijeme u Čehoslovačkoj postalo političko pitanje.⁵ Gledišta Vojte Režnog tada se nisu razlikovali od službenih državnih politika, kako čehoslovačke, tako i jugoslavenske. Stoga ne začuđuje da je Režny već 1919. godine u požeškom i bjelovarskom području „zapazio“ da je među Česima bilo onih koji su bili pod utjecajem raznih agitatora, koji su „provodili utopističku rabotu protiv jedinstva Srba, Hrvata i Slovenaca, protiv državnih interesa i slavenstva uopće...tako da mnogi Česi nisu znali kako se vladati... prema stranci separatista, koja ima među Česima u hrvatskim selima mnogo pristalica...“⁶

Suštinski sadržaj pisanja ČL-a tijekom 1919. godine nije se mijenjao. One su krajem 1919. godine objavile da im je, kao samostalnim novinama, zadatak ujediniti čehoslovačko stanovništvo u Kraljevstvu SHS u jednu veliku obitelj, uzdizati razinu kulturu tog naroda te podržavati i produbljivati bratske odnose među dvjema državama.⁷ Ta zadaća bila je veoma zahtjevna, jer je bilo teško očekivati da će tim novinama uspjeti ujediniti sve Čehe i Slovake s područja Kraljevstva SHS u „jednu obitelj“. Moguće je to vidjeti iz 15 točaka slovačkih zahtjeva koje su Slovaci krajem 1919. godine poslali ministru unutarnjih poslova Svetozaru Pribičeviću u kojima su tražili za Slovake određena politička i kulturna prava.⁸ Novine Československe listy objavile su te zahtjeve, no oni se nisu svidjeli njihovom uredništvu, ali ih ovi nisu komentirali. O nečem sličnom nije se među Čehoslovacima s područja Hrvatske i Slavonije razmišljalo, to bi za redakciju tih novina bio separatizam, kao što su svaki HPSS-ov zahtjev smatrala separatizmom. Československe listy, iako su se u početku predstavile kao nepolitičke novine, ipak su najviše pisale o navodnoj opasnosti hrvatskog separatizma, a njihovi nosioci bili su Stjepan Radić i HPSS.⁹ Radić je za njih bio separatist, iako nije bio protiv ujedinjenja jugoslavenskih naroda¹⁰, ali je htio znati još prije ujedinjenja 1. prosinca 1918. ustroj

⁴ Schůzka Čechoslováků v Křiži, ČL (1919.) br. 2, 17. srpnja 1919., str. 2.

⁵ Isto; U Čehoslovačkoj su u prvim godinama nove države katolici bili jedno vrijeme u nemilosti, rušeni su njihovi kipovi svetaca posvećenih svetom Vaclavu i Janu Nepomuku. Razlog tome bio je u tome što je u vrijeme Astro-Ugarske Katolička crkva bila na strani bečkog dvora. Nakon rata htjela se uspostaviti državna češkokobratska crkva koja je u središtu svog vjerskog učenja promicala učenje Jana Husa. Kasnije se odnos prema katolicima primirio.

⁶ Povinnost. ČL (1919.), br. 2, 17. srpnja, str. 1.

⁷ 31. prosinac: ČL (1920.), br. 1, 3. siječnja, str. 1.

⁸ Slovenské národné požadavky: ČL(1920.), br. 1, 3. siječnja, str. 1.

⁹ HPSS bila je osnovana 1904. godine i u svojem je programu štitila seljačke interese. Sve do završetka Prvoga svjetskog rata svrstavala se u manje političke stranke.

¹⁰ 1. prosinac: ČL (1919.) br. 21, 4. prosinca, str. 1. Na sjednici Narodnog vijeća Slovenaca, Srba, Hrvata 24. studenog 1918. odlučeno je da se pošalje jedna delegacija u Beograd, gdje se trebalo dogovoriti

buduće države. On je osobno želio da to bude federativna republika jer bi se u takvoj državi osigurala ravnopravnost naroda u višenacionalnoj državi. Radićeva politika nije bila u suglasju sa službenom politikom Beograda, koji je težio centralističkom uređenju države i zato je u Radiću vidjela svojeg velikog neprijatelja.

Pošto je Radić branio i interese seljaštva, češki seljaci u Hrvatskoj i Slavoniji podupirali su tu politiku. Režny je bio svjestan te činjenice, pa je tu politiku htio mijenjati među hrvatskim Česima. Redakcija novina Československe listy u tom proturadićevskom pokretu ustrajala je, pa je često o tom pitanju pisala oštrije i od nekih prorežimskih jugoslavenskih novina. Kada je u rujnu 1919. godine slovački političar Hlinka¹¹ preko Zagreba otputovao na međunarodnu konferenciju u Pariz, taj je put dao povod navedenim novinama da napišu da se Hlinka pretvorio u „čehoslovačkog Radića“ prodavši se u službu mađarona i Poljaka i da se taj put dogodio upravo kada „u Hrvatskoj traje izdajnički Radićev pokret, kojeg je ovdje opet prigrllila Italija.“¹²

Režny je o političkim pitanjima također govorio na sastanku Čehoslovaka u Bjelovaru i okolnim selima, gdje je prvi put istaknuo da treba zahtijevati da se rad *Slovačke narodne stranke* s područja Vojvodine proširi i na područja Hrvatske i Slavonije, a ona bi zatim promijenila naziv u *Čehoslovačku narodnu stranku*. On je tada savjetovao da se Čehoslovaci do tada ne uključuju ni u jednu drugu jugoslavensku stranku.¹³ Na istom sastanku dopisnik novina napisao je da je Režny isticao da treba brinuti o jedinstvu „oba dijela čehoslovačkog naroda, koji mora u cijeloj ovdašnjoj manjini uvijek i svuda u seljačkim sredinama nastupati kao jedan jedini narod, a to isto u politici. Tražio je da se kao pojedinci ne miješaju u politiku jugoslavenskih stranaka, koja se nas jednostavno ništa ne tiče, treba čekati dok ne bude provedena politička organizacija svih Čehoslovaka, koja će tek onda surađivati s jugoslavenskim političkim strankama... Gospodin Režny je naglasio potrebu izvanredne slijepe discipline organizacije.“¹⁴

Vidljivo je da je početkom 1920. godine Režny nastupao ne samo kao urednik novina nego se postupno pretvarao u političara, a novine Československe listy bile

---

modalitet ujedinjenja. Radić se bojava da se izabrana delegacija neće pridržavati zadanog naputka, što se i dogodilo. Tada je Radić izrekao onu rečenicu: Ne srljajte kao guske u maglu!

¹¹ Andrej Hlinka (1864. – 1938.) bio je slovački svećenik i političar. Za vrijeme Austro-Ugarske borio se protiv mađarske politike, imao je i svoju političku stranku. U razdoblju između dva svjetska rata borio se za samostalnu Slovačku i zato je njegova politika smatrana separatističkom. Zbog suradnje s nacizmom, neko vrijeme bio je tretiran kao izdajnik. Danas se o njemu u Slovačkoj govori kao o političaru s velikim zaslugama.

¹² Hlinka-Radić: ČL (1919.) br. 11, 20. rujna, str. 3.

¹³ Projev Bělovarské československé menšiny: ČL (1919.) br. 23 i 24, str. 2. Vidljivo je da je Režny ovom izjavom zakoračio u političke vode, a posebno je zanimljiv njegov prijedlog naziva stranke u kojoj riječ „čehoslovačka“ nije bila prihvatljiva za većinu Slovaka Vojvodine.

¹⁴ Dopisy a zprávy spolkové: ČL (1919.), br. 23 i 24, str. 6.

su promotor programa njegove politike. Režny je sve više dolazio u sela u kojima su živjeli pripadnici češke i slovačke nacionalnosti i tamo tumačio svoju politiku. Nakon posjeta Bjelovaru, početkom 1920. godine, posjetio je i Međurić, gdje je bila prihvaćena njegova rezolucija kojom se tražilo da se svim Čehoslovacima koji su živjeli više od 10 godina na prostoru Jugoslavije prizna jugoslavensko državljanstvo.¹⁵ Na sastanku je Režny ukazao i na to da je među okupljenima na skupštini u Međuriću bilo malo žena i zato je kasnije pisao da se uzme na znanje da će i žene sudjelovati u političkom životu, pozvao ih je da ubuduće sudjeluju na svim sličnim sastancima. Dao je prijedlog da se u Međuriću osnuje *Čehoslovačka obec* i ponovio ideju koju je iznio u Bjelovaru da se kompetencije *Slovačke stranke* prošire i na Hrvatsku i Slavoniju.¹⁶

Programski je Režnom od jugoslavenskih stranaka bila najbliža *Demokratska stranka*. Iako o tome on nije pisao, novine demokrata *Riječ* također su veliku pažnju posvetile pisanju o separatistima, pa su nešto od toga objavile i novine Československe listy. Režny je to učinio i u slučaju kada je *Riječ* izvrгла ruglu poglede jednog slovačkog političara u emigraciji koji je zastupao mišljenje da su Česi i Slovaci dva naroda u geografskom, kulturnom i jezičnom pogledu.¹⁷ U isto vrijeme Režny je za *Riječ* napisao prilog pod nazivom *Čehoslovačko pitanje u Hrvatskoj i Slavoniji*, gdje je također zastupao unitarističko stajalište po tom pitanju. Iako je Režny bio urednik novina Československe listy, nije moguće tvrditi da je u njemu zastupao samo svoja stajališta. Okvirni program novina bio je naznačen u njezinim prvim brojevima, a odredilo ga je izdavačko akcijsko društvo Československe listy sa sjedištem u Zagrebu. Među dioničarima/akcionarima bile su istaknute ličnosti kulturnog, gospodarskog i političkog života koji su bili zastupljeni u upravnom i nadzornom odboru ili u redakcijskom savjetu. Zahvaljujući tome može se reći da je novinska redakcija zastupala i gledišta tadašnje čehoslovačke vlade. Bili su to uglavnom Česi iz Zagreba i Beograda, zastupnici čehoslovačkih tvrtki i institucija. Prema imenima, teško je zaključiti je li među njima bio i pripadnik slovačke nacionalnosti.¹⁸

Režny ima veće zasluge u svojem radu usmjerenom na oživljavanje kulturnog života u seoskim sredinama. U vrijeme kada u Hrvatskoj Česi i Slovaci nisu imali nikakvu instituciju koja bi štitila njihova prava, Režny i Československe listy postavili su glasnogovornici i branitelji njihovih prava. Njihove kulturne udruge (besede, obce) do Prvoga svjetskog rata bile su uglavnom u gradovima i svaka je brinula

---

¹⁵ Projev naši međurićské besedy menšiny: ČL (1920.) br. 3, 17. siječnja, str. 3.

¹⁶ Z Međuriće, ČL (1920.) br. 3, 17. siječnja, str. 2.

¹⁷ O separatistech, ČL (1920.), br. 3, 17. siječnja, str. 1.

¹⁸ Ustavujici valná hromada akciové společnosti našeho listu: ČL (1919.) br. 14, 18. listopada, str. 2-3. Od ličnosti iz Zagreba bili su: Beránek, dr. Smatánka, dr. Šalek, Teplý, Toula, Tuček, Zborník, Janoušek, Miler, Melichár, Merhaut, Sedlák, iz Beograda Kukla, Všetečka a Hroník.

samo o sebi i svojem članstvu. Poslije rata situacija se počela mijenjati. Režny nije bio samo novinar, nego i čovjek koji je stajao uz kolijevke mnogih novoosnovanih beseda u seoskim sredinama na požeškom i bjelovarskom području. Bio je svjestan da kulturna društva ne mogu zaustaviti asimilaciju u selima u kojima su živjeli pripadnici češkog i slovačkog naroda. Znao je da će se nakon osnivanja kulturnih društava morati tražiti i češke škole, jer na selu nije bilo češke inteligencije koja bi mogla organizirati kulturni život u svojim sredinama.

Režny se nadao, da će upravo Československe listy biti predvodnik organiziranog kulturnog, gospodarskog, a kasnije i političkog života Čehoslovaka na prostoru Kraljevstva SHS. Ipak, to se samo djelomično ostvarilo jer među Slovaca na području Banata i Bačke, koje je ČL htio predstavljati, nije bilo mnogo pristalica unitarizma niti su se Slovaci oglasili na poziv da se Slovačka stranka proširi na područje Slavonije i Hrvatske i zatim preimenuje u *Čehoslovačku stranku*.

Režny je u cijelom razdoblju izlaženja novina Československe listy ukazivao ta mošnjim Čehoslovacima da ne žude za povratkom u Čehoslovačku,¹⁹ da ne prodaju svoja imanja i da se ne sele „u nesigurnost“. U isto vrijeme zalagao se da Čehoslovaci koji su ovdje duže živjeli dobiju državljanstvo i sva ona prava koja su imali Srbi i Hrvati.²⁰ Na lokalnim izborima početkom 1920. godine Radićev HPSS u hrvatskim seoskim sredinama Hrvatske i Slavonije zabilježio dobar uspjeh, ali se tada još nije znalo kakav će uspjeh ona polučiti na državnim izborima. Primjerice, u Zagrebu su na lokalnim izborima pobijedili komunisti, koji su dobili čak 20 mandata, dok je Radićeva stranka dobila samo jednog.²¹ Usprkos tome, Režny se malo bavio komunistima, iako su oni svojim programom bili veći državni neprijatelji nego što su to bili Radić i njegova stranka. Umjesto komunistima, Režny se u svojim uvodnicima novina Československe listy radije zanimao za Radića. U jednom od njih napisao je o njemu sljedeći sud: „Radić i njegovi ljudi od svih hrvatskih političara pokazali su najviše interesa o našoj manjini u seoskim sredinama. Onda je naša obaveza, da i mi redovito pratimo njegovu djelatnost. Radić, koji je napisao nekoliko knjiga o češkom narodu, veliki je njegov prijatelj, češki orijentiran, čovjek neobičnih sposobnosti koji je tu svoju sposobnost, svoj upliv prenio na široki sloj seoskog naroda, ali svoju neospornu veliku popularnost stavio u službu glavnih neprijatelja današnje naše slobodne Jugoslavije, koja je tako bliska svakom iskrenom, osjećajnom češkom i slovačkom srcu. Postao je tako najvećim neprijateljem naše države, Jugoslavije, za koju je iskrvarilo tisuće i tisuće najboljih, kako Srba tako i Hrvata.“²²

---

¹⁹ Vytrvejme!, ČL (1919), br. 3, 24. srpnja, str. 1.

²⁰ Naše menšina, ČL (1920), br. 6, 20. ožujka, str. 1-2.

²¹ Obecní volby v Záhřebu, ČL (1920), br. 7, 27. ožujka, str. 2.

²² Záhřeb 26. března (uvodník), ČL (1920) br. 7, 27. ožujka, str. 1.

Gotovo u svakom broju novina Československe listy bila je neka kritička bilješka o Radiću i njegovoj stranci. Za redakciju novina Radić je bio najveći neprijatelj jugoslavenske države, a u isto vrijeme mirno je promatrala da je nakon lokalnih izbora u Zagrebu gradonačelnik grada Zagreba postao Svetozar Deliđ, „ slučajno Srbin, protestant, komunista“, čiji su izbor poduprla i petorica zagrebačkih demokrata, koji su Režnom u politici bili uzorom.²³ Novine Československe listy tada su pisale da je Zagreb došao „u ruke, koje su za pošteno narodno jedinstvo i cjelovitost Jugoslavije...“, koje vode socijalnu politiku, „koja se kod nas, hvala Bogu, samo zaslugom pametnog vladanja naših komunista usmjerila jedinim ispravnim putem evolucijskog razvoja“²⁴.

Napadi na Radića nisu prestajali ni kada je bio u zatvoru. Redakcija ČL-a javila se na svaki kritički prikaz koji je objavio HPSS u svojem tjedniku *Dom*. Jednom je u *Domu* bila objavljena kratka vijest da je u Pragu, bez suda, bio zatvoren, ali i brzo pušten, slovački političar i svećenik Hlinka, ali sa zabranom napuštanja Praga. Uredništvu ČL-a nije se svidjelo takvo pisanje novinara *Doma*, koji je također napisao da se to dogodilo u vrijeme „vlade brižnog mudraca i propovjednika Masaryka“²⁵. U ČL-u su optužili Radića da ne voli jugoslavenskog kralja samo zato što mu nije bila dodijeljena nijedna ministarska fotelja. Da se to dogodilo, postao bi kraljevim slugom, ulizicom. Zbog toga je postao republikanac, iako je pokojnom Franji Josipu pisao stihove, postao separatist, tražio odcjepljenje Hrvatske od Jugoslavije. Nadalje se u ČL-u tvrdilo da „Čehoslovačka želi dobro Jugoslaviji i zato on poput slijepca napada sve na svijetu, time i na našu narodnu slobodu i herojskom krvlju zaliveno čehoslovačko narodno ujedinjenje. Kao što u sebi vidi mučenika, tako vidi mučenika kod separatiste Hlinke i ne libi se u tome obrisati o staračkog predsjednika Čehoslovačke republike, o brižljivog tvorca naše slobode, naše ponovno rođene slobode, i ‘oca’ cijelog našeg naroda.“²⁶

Na pripravnoj sjednici za osnivanje Čehoslovačke obce u Ludini 11. travnja 1920. okupio se velik broj pripadnika čehoslovačkog naroda iz Ludine i okolice. Na njoj je Vojta Režny pročitao rezoluciju, koja je svojim sadržajem bila u duhu zahtjeva Slovačke narodne stranke u Jugoslaviji. Sadržaj rezolucije dobio je podršku svih prisutnih na skupu u Ludini.²⁷ U pet točaka tražila se dodjela jugoslavenskog državljanstva Česima u Hrvatskoj kako bi mogli sudjelovati na lokalnim izborima i zatim participirati u obnašanju općinske vlasti. Državljanstvo bi dobili svi oni koji su po-

---

²³ Režny je kasnije postao član Samostalne demokratske stranke.

²⁴ Komunista starostou města Záhřeb, ČL (1920.), br. 11, 22. travnja, str. 1.

²⁵ Kalné vody, ČL (1920.), br. 9, 11. travnja 1920., str. 4.

²⁶ Isto.

²⁷ Ludina, resoluće, ČL (1920.), br. 10, 17. travnja, str. 1-2.

sjedovali nekretninu i koji su živjeli tamo barem deset godina. U rezoluciji se protestiralo protiv uredbe da su ovdašnji čehoslovački državljani morali obnašati vojnu službu i smatrali su to nepravdom sve dok se ne riješi pitanje njihova državljanstva i izbornog prava. U rezoluciji se ističe da kao budući glasači „želimo ujedinjenje svih dijelova Jugoslavije bez obzira na granice koje je u njoj ostavila bivša Astro- Ugarska. U interesu cijelog oslobođenog čehoslovačkog naroda i njene jedinstvene i nedjeljive države, izjašnjavamo se također za cjelovitost i nedjeljivost moćne bratske jugoslavenske države. Stojimo isto na stanovištu jedinstva cijele čehoslovačke manjine u Jugoslaviji u svim kulturnim, gospodarskim i političkim pitanjima. Mi smo za to da se – čim dobijemo građanska prava u Jugoslaviji – proširi organizacija *Slovačke narodne stranke* u Kraljevstvu SHS na naše češke manjine u Hrvatskoj.“ U zadnje dvije točke rezolucije dala se podrška agrarnoj reformi, tražilo se da se porez određuje po osnovi stvarnog prihoda te omogući školovanje svakom školskom obvezniku.²⁸

Nešto kasnije Vojta Režny sudjelovao je na pripremnom sastanku za osnivanje *Čehoslovačke besede* u Požegi. I ovdje je informirao prisutne o odnosima prema staroj i novoj domovini. Kao neriješeno pitanje naveo je da se ne zna bi li Čehoslovake u Kraljevstvu SHS trebalo smatrati običnom kolonijom ili normalnom manjinom. Prema Režnom, o tome bi trebao odlučiti Prag, a do tada trebalo je nastojati da postanu ovdašnji građani „... jer nije moguće misliti na povratak u staru domovinu. S obzirom na odnos prema Jugoslaviji mora naša manjina zauzeti u svemu ono stanovište koje prema njoj zauzima većina našeg naroda u staroj domovini. Moramo biti naprednim elementom, pomažući duhovnom spajanju cijelog jugoslavenskog naroda, kojeg treba smatrati jednim narodom, kao što su Čehoslovaci. Zato slovački i češki dio naše manjine mora nastupati kao jedna cjelina, nedjeljiva i nerazlučiva u pojedinim općinama, udrugama i u cijeloj Jugoslaviji. S političke strane bila bi naša manjina obavezna ne miješati se sa svojim pojedincima u sukob političkih stranaka, nego čekati do tada, u našem slučaju, dok neće biti proširena dosadašnja *Slovačka narodna stranka* u Jugoslaviji na čehoslovačku, s kojom će ići svi Čehoslovaci, kao cjelina, jedinstveno u izbore pod narodnom zastavom.“²⁹

Početak lipnja 1920. Vojta Režny sudjelovao je u Velikim Zdencima u Bjelovarskoj županiji na sastanku tamošnjih Čeha radi osnivanja prosvjetnog društva i knjižnice. On je tu izjavio da je prije rata većina pripadnika češke nacionalnosti podupirala Koaliciju, ali da su mnogi od njih nakon prevrata postali *radićevci*, a takve Režny ipak nije smatrao separatistima jer su priznavali cjelovitost države. No, nije poštedio Radića i tom je prilikom rekao da on „lijepim štitom agrarne stranke propagira divlji separatizam i za današnje prilike nemogući republikanizam“. Tražio je

---

²⁸ Isto, s. 2.

²⁹ Požega, ČL (1920.), br. 17, 5. lipnja, str. 1.

da se tamošnja manjina ravna prema jezgru svojega naroda u staroj domovini, koja je oduševljena jedinstvom, velikom i moćnom Jugoslavijom, u kojoj vidi jedan od uvjeta egzistencije svog vlastitog naroda. I ovdje je zahtijevao da se Česi ne miješaju u sukobe među jugoslavenskim strankama i da čekaju dok se ne ugradi manjinski program u program planirane čehoslovačke stranke.³⁰

S dijelom izlaganja Režnog nisu se u Velikim Zdencima slagala dvojica seljana, Mžik³¹ i Račan³², koji su osporavali tvrdnju da je Radićeva stranka separatistička te tvrdeći da je samo agrarna i republikanska. O toj je izjavi kasnije Režny ironično napisao: „...blago Jugoslaviji, kada bi svuda bili takvi radićevci kao u Zdencima, samo bi od njih sam Radić imao veoma malu radost.“³³

Cilj mnogih putovanja što ih je Režny poduzeo 1920. godine među pripadnike češke nacionalnosti bio je osnivanje kulturnih društava, ali su mu ona poslužila i kao tribina na kojoj je iznosio svoje političke stavove. Na svima je svoju kritiku usmjerio na politiku Stjepana Radić kako bi njegove simpatizere udaljio od politike njegove stranke. Kod posjeta Dubravi početkom lipnja 1920. godine ponovo je govorio da povratak u staru domovinu nije bio moguć i da zato treba podržati predstavnike češke manjine kako bismo imali „moćnu jedinstvenu Jugoslaviju i ujedinjeni jugoslavenski narod, ne dijeljen prema vjeri“.³⁴

Voja Režny, po zvanju učitelj, pisao je u ČL-u i o problemu nastave za pripadnike češke i slovačke nacionalnosti i mogućnosti da je slušaju na materinskom jeziku. Dobro je znao da su na tim prostorima živjele već generacije koje nisu imali mogućnosti polaziti manjinske škole, pa nisu znali češki ni pisati ni čitati, što ih je postupno udaljavalo od čeških knjiga, češke kulture i češkog naroda.³⁵ On je bio svjestan

³⁰ Veliki Zdenci, ČL (1920.) br. 18, 11. lipnja, str. 1.

³¹ August Mžik (1881. – 1949.) rodio se u višečlanoj siromašnoj obitelji u Donjoj Rašenici kod Grubišnog Polja. U mladenačkim godinama njegova se obitelj teškim radom ipak obogatila i bila je jedna od najbogatijih obitelji u Velikim Zdencima. August Mžik uključio se u gospodarski, kulturni i gospodarski život sela i kao pripadnik češke nacionalne manjine bio osnivač Češke besede u Velikim Zdencima. Bio je sljedbenik Radićeve politike, surađivao je s Miškom Račanom, obnašao je mnoge funkcije manjinskih i drugih udruga. Bio je biran i na Radićevoj listi za skupštinskog poslanika. U ratu su mu kao antifašistu poginula dva sina, ali je ipak nakon rata kao kulak bio u nemilosti. Umro je 1949. godine i danas je posve zaboravljen i kod pripadnika svoje nacije.

³² Miško (Mijo) Račan rodio se 1882. godine u seljačkoj obitelji u Velikim Zdencima. Već 1908. godine u svojem je mjestu osnovao ogranak HPSS-a i postao njegov povjerenik. Bio je aktivan u kulturnom i gospodarskom životu u svojem selu i širitelj ideja učenja Stjepana Radića u okolnim selima. Između dva svjetska rata uživao je velik ugled i bio biran na mnoge funkcije na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini. Život je izgubio na križnom putu 1945. godine.

³³ Isto, Veliki Zdenci, ..., str. 1.

³⁴ Dubrava, ČL (1920.) br. 19, 18. srpnja, str. 1.

³⁵ Česká mládež, ČL (1920.), br. 14, 15. svibnja, str. 2-3.

da se to moglo ispraviti otvaranjem čeških škola, ali je ujedno dobro znao da se to može ostvariti ako se prethodno manjina dobro organizira. Njegovom zaslugom od tada su se u ČL-u u nastavcima počeli objavljivati dijelovi udžbenika češkog jezika za sve pripadnike češke nacionalnosti u Jugoslaviji. U svibnju 1920. godine počeo je pisati u novinama priloge za češku mladež koja je pohađala jugoslavenske škole ili koja je takve škole završila.³⁶

Među pripadnicima češke narodnosti na području Slavonije i Hrvatske bio je nedostatak češke inteligencije. Režny je bio svjestan da se bez nje, a posebno bez čeških škola, ne može poboljšati kulturni i gospodarski život. Vidio je da se ne treba oslanjati samo na kadrove iz Čehoslovačke nego da treba školovanjem stvarati inteligenciju iz vlastitih redova. Smatrao je da će se privremeno čehoslovačka manjina morati zadovoljiti jedinom gimnazijom u Petrovcu, ali da treba tražiti gospodarske i druge srednje škole kako bi mnogi srednjoškolci nakon studija u svojoj sredini bili uzorni gospodarstvenici, učitelji, liječnici, a možda i činovnici. Takve škole trebalo je tražiti u Požegi, Daruvaru, Bjelovaru i Zagrebu. Uz njih bi bili internati, a njih bi polazila djeca pripadnika češke manjine iz okolnih sela. Nadzor nad školama imala bi češka kulturna društva koja bi organiziranjem večernjih tečaja i predavanja te otvaranjem čitaonica i knjižnica imala na brizi odgojnu stranu mladeži.³⁷

Režny se također uključio u rješavanje pitanja državljanstva za pripadnike češke nacionalnosti, pa su s raznih skupova bili slani zahtjevi na adrese raznih ministarstava da građansko pravo dobiju i pripadnici češke manjine, ako su na tom području boravili do 1. siječnja 1920., čime bi postali „ravnopravni, slobodni građani Jugoslavije, a ne tuđinci ili kolonisti, nego pravi građani“³⁸.

Jedna od takvih rezolucija bila je poslana sa skupa Čeha i Slovaka u Hercegovcu 25. srpnja 1920. Zemaljskoj vladi u Zagrebu, ministarstvu unutarnjih poslova, školstva, šumarstva, zastupstvu Slovačke narodne stranke i *Narodnom zastupništvu države*.³⁹ U njoj se ukazalo na činjenicu da se lokalnim izborima naštetilo Čehoslovacima u općinama u kojima su živjeli u većem broju jer mnogi nisu imali izbornu pravo i nisu time mogli biti zastupljeni u općinskim odborima. Budući da su kasnije dobili to pravo za državne zборе, tražili su da se isti taj zakon primijeni na već završene izbore i da se ponove izbori u onim mjestima u kojima je 1910. godine živjelo više od 10% Čehoslovaka.⁴⁰

Druga točka rezolucije sadržavala je politički program kojim se iznosi da Čehoslovaci u Jugoslaviji priznaju Srbe, Hrvate i Slovence kao jedan narod, odnosno

---

³⁶ Isto, str. 3.

³⁷ V Záhřebě, ČL (1920.) br. 23, 24. srpnja, str. 1.

³⁸ Naše statní občanství, ČL (1920.), br. 19, 18. lipnja 1920., str. 1.

³⁹ Krajanský projev v Hercegovci. Resoluce, ČL (1920.) br. 24, 1. kolovoza, str. 2.

⁴⁰ Isto, str. 3.

cjelovitost i nedjeljivost države. U interesu jedinstva tražili su da Slovačka narodna stranka u Jugoslaviji proširi svoj rad i na daruvarsko i bjelovarsko područje.⁴¹

U rezoluciji se tražilo da država posveti više pažnje osnovnom školstvu i omogućiti svakom da je polazi te da se riješi problem nedostatka učiteljskog kadra. Pitanje čeških škola u rezoluciji se nije spominjalo. Jedan od zahtjeva bilo je pitanje nabave ogrjevnog i građevnog materijala na području sela nekadašnje Vojne krajine. Njega nisu mogle dobiti, čak uz novčanu naknadu, brojne doseljene češke obitelji jer su pristup šumama imali samo korisnici imovinskih općina, a to su bile obitelji koje su tamo živjele u vrijeme Vojne krajine.⁴²

Učestalo kritičko pisanje Režnog protiv Radića potaklo je jednog čitatelja ČL-a da traži od redakcije objašnjenje zašto se u novinama napada samo Radić, a ne i vođe ostalih političkih stranaka.⁴³ U ime redakcije odgovorio je Vojta Režny, koji je napisao da ČL nema ništa protiv Radićeve stranke, ali misli da Radić ništa do sada nije napravio za seoski narod nego ga je varao. Spomenuo je da je Radić seoskom narodu govorio o agrarnom programu, ali je zagovarao republikanski program, iako je u svijetu bilo agrarnih monarhija u kojima su seljaci živjeli u blagostanju.

Režny je smatrao da Jugoslavija mora ostati monarhija tako dugo dok ne izumre dinastija Karađorđevića, koja je s narodom izborila slobodu i sjedinjenje i „promije- nit je danas u republiku bila bi bogohulna nezahvalnost oslobođenih prema osloboditeljima, barem toliko kao kad bi čehoslovački narod zbacio svoga vođu iz vremena patnji, Masaryka, a postavio za predsjednika nekog drugog.”⁴⁴

On je zatim naveo da je u vrijeme Austrije Radićeva stranka bila monarhistička, a njegov je stranački organ *Dom* objavljivao pjesme Franzu Josefu, a da je tek nakon prevrata prihvatio republikanski program. Ni to, prema pisanju Režnoga, nije bio osnovni razlog što se ČL nije mogao pomiriti s Radićem; veća je greška bila što u svoju stranku nije uključio sve seljake, bez obzira na činjenicu jesu li bili bogati ili siromašni, jesu li bili Hrvati, Srbi, Slovenci, katolici ili pravoslavni. Smatrao je da „Radiću nije stalo ni do Jugoslavije za koju su junački umirali na tisuće i tisuće najboljih Hrvata, Srba, Slovenaca pa i Čehoslovaka. On ne priznaje, da su Srbi, Hrvati i Slovenci jedan narod i ne vidi u nastanku Jugoslavije oslobođenje, nego okupaciju. Želi također zasebnu hrvatsku republiku, malenu, za život nesposobnu. Zbog tog njegovog separatizam pišemo protiv njega i njegovih ljudi, u tome moramo javno biti protiv njih, iako kao Čehoslovaci se ne smijemo miješati u unutrašnju jugoslavensku politiku. Zbog toga smo protiv politike HPSS, isto tako kao protiv svih dru-

---

⁴¹ Isto, str. 3.

⁴² Isto, str. 3.

⁴³ Radić před soudem, ČL (1920.), br. 22, 17. srpnja, str. 1.

⁴⁴ Isto, str. 2.

gih separatista, zato jer imamo u vidu, kada bi Radiću i drugim separatistima uspje-
lo rascjepkati Jugoslaviju, ne bi se održala ni cjelovita Čehoslovačka republika. Nije
uzalud govorio na Sletu predsjednik Masaryk, a ponovili mnogi drugi u sličnim
prilikama, da bez Jugoslavije ne bi bilo Čehoslovačke i obratno. I kada bi mi ovdje
povjerovali Radiću, da Srbi, Hrvati i Slovenci nisu jedan narod, morali bismo vjero-
vati isto Hlinki, da Slovaci i Česi nisu jedan narod i bili bismo tamo, gdje smo bili
prije rata, bilo bi to kraj našem slavnom oslobođenju iz okupacije i od ujedinjena za
što su tisuće i tisuće legionara hrabro trpjeli i žrtvovali svoje živote.⁴⁵

Režnom je smetao Radićev „separatizam“ i tada kada je samo smatrao da bi
višenacionalnoj državi najbolje odgovarala federativna država, čime bi se zadržala
ravnopravnost među svim njezinim narodima. Bilo je to razdoblje prije izbora za
Konstituantu, pa su se tada u Hrvatskoj primjenjivali mnogi zakoni iz razdoblja
Astro- Ugarske, a bila su tu i druga zemaljska tijela: zemaljska vlada, hrvatski sabor
i hrvatski ban. Slične vlade bile su u Sarajevu i Ljubljani, ali postojala je i središnja
vlada u Beogradu. Režny je u takvom stanju vidio anarhiju koja je ugrožavala cje-
lovitost države⁴⁶, no zaboravio je napisati na koji su način pojedini narodi Austro-
Ugarske takva prava ostvarili.

Režny nije skrivao da mu je bila najbliža Demokratska stranka. Nije podržavao
ni program srpskih radikala, koji su na lokalnim izborima u Srbiji zagovarali pro-
gram Velike Srbije. Nije krio zadovoljstvo što su u najviše mjesta u Srbiji pobijedili
demokrati, što je za njega bio dokaz da je i u Srbiji pobijedila ideja narodnog jedin-
stva. Za Režnog je to značilo da će sigurnu budućnost imati samo one stranke koje
će imati svoje pristalice na prostoru cijele Jugoslavije, a ne stranke koje su osnovane
na pripadnosti nekom od „tri plemena jugoslavenskog naroda“.⁴⁷ Na lokalnim iz-
borima u Srbiji po uspjehu, nakon demokrata, slijedili su radikali, a u Beogradu i u
nekim gradovima komunisti. Bilo je i sredina u kojima su pobijedili republikanci,
ali je Režny izbjegao komentare takvih rezultata. O „*crvenom Beogradu*“ Režny je
napisao: „Neka ostane crven, nije potrebno ga na brzinu premazivati bijelom bojom.
Namaz, kojemu su mu dali ovi izbori, pri čemu su građanske stranke dobile uku-
pno ogromnu većinu glasova, izbljedit će sam od sebe na suncu rada za kojeg nisu
dostatne komunističke parole.“⁴⁸

Iz pisanja Režnog vidljivo je da mu je bio poznat plan o Velikoj Srbiji, ali o tome
nije mnogo pisao; veću opasnost stalno je vidio u relativnoj maloj Radićevoj stranci.
Iako je Radić u dvije poslijeratne godine bio više u zatvoru nego na slobodi, Režny

---

⁴⁵ Isto, str. 2.

⁴⁶ V Zahřebě, 11. srpnja (Úvodník), ČL (1920.), br. 26, 14. kolovoza, str. 1.

⁴⁷ V Zahřebě, 26. srpnja (Úvodník), ČL (1920.) br. 28, 28. kolovoza 1920., str. 1.

⁴⁸ Isto, str. 1.

je najradije polemizirao s njegovim suradnicima. Kada je Predavec u *Domu* kritički pisao o pisanju Režnoga, Režny se u ČL-u nije branio, pod izlikom da u novinama „nema komadić nepotrebnog mjesta“ da citira Predavčeve laži „čija prljava slina... ide prilično daleko od mene, da bi me mogla poprskati.“ Optužio je Predavca i neke njegove članove stranke za kontakte s Italijom.⁴⁹

Osnivanje Čehoslovačke napredne seljačke stranke

Na mnogim sastancima s pripadnicima češke nacionalnosti od sredine 1920. godine Režny je sve češće govorio o potrebi osnivanja političke stranke koja bi obuhvaćala sve Čehoslovake s prostora Jugoslavije. Smatrao je da bi u početku tu ulogu imala *Slovačka narodna stranka*, koja je najviše pristalica imala na području Vojvodine, a zatim bi se proširila i na područje Hrvatske i Slavonije i promijenila naziv u *Čehoslovačku narodnu stranku* u Jugoslaviji. Među većinom Slovaka prijedlog Režnoga nije naišao na željeni interes i zato je Režny na sastancima češke manjine u Velikim Zdencina i Hercegovcu govorio o planiranom zboru (taboru) Čehoslovaka u Daruvaru, gdje bi se prodiskutiralo o mogućnosti osnivanja političke stranke za Čehoslovake za bjelovarsko-požeško područje. U vrijeme tih priprema, sredinom kolovoza 1920. godine, iz Praga je u Jugoslaviju doputovao dr. Jan Auerhan, predsjednik vanjskog odbora Narodnog savjeta Čehoslovačke i urednik zbornika *Naše zahraniči (Naše inozemstvo)*, koji se dugo bavio sudbinama čehoslovačke manjine u svijetu. Bio je to jedan od mnogih posjeta i području Jugoslavije, gdje se htio upoznati sa životom čehoslovačke manjine. Razgovarao je s Česima u Zagrebu i sudjelovalo na velikom skupu i zboru (taboru) u Daruvaru. Tu je Vojta Režny izvijestio da je u jedan članak izbornog zakona uneseno da su pravo glasa dobili i svi Čehoslovaci, što će im omogućiti da se uključe isto u politički život. Ukazano je na činjenicu da izborna prava još nije značilo da su ovdašnji Česi dobili sva prava koja su imali i ostali građani – njih je trebalo tražiti nakon osnivanja vlastite političke stranke. Bio je to velik uspjeh, ali i obaveza da naprave svoju izbornu listu za stranku koju su željeli osnovati. Prema Režnom, ta bi stranka trebala biti seljačka, napredna i – budući da su se Česi i Slovaci smatrali jednim narodom – trebala bi se zvati *Čehoslovačka napredna seljačka stranka* (ČNSS). U svojem programu stranka je trebala zastupati jedinstvo jugoslavenskih naroda i državnu cjelovitost.⁵⁰

I na sastanku u Daruvaru dogovoreno je da će se sredinom rujna 1920. godine još jednom sastati odbor sastavljen od predstavnika češke manjine, sastavljen od 2 – 3 seljaka iz svakog sela u kojem su živjeli pripadnici čehoslovačke nacionalnosti. Taj

---

⁴⁹ Páte přes deváté, ČL (1920.), br. 28, 28. kolovoza, str. 3.

⁵⁰ Významné dny naši menšiny, ČL (1920.), br. 28, 28. kolovoza, str. 1.

odbor formulirao bi program stranke, koji bi zatim bio prihvaćen na zboru (taboru) u Daruvaru planiranom za 28. rujna 1920.⁵¹

Dr. Auerhan je nakon Daruvara, u pratnji Vojte Režnog i nekoliko predstavnika daruvarske Čehoslovačke besede, posjetio Končanicu, gdje su okupljene seljane upoznali s planiranim taborom Čehoslovaka u Daruvaru i s osnivanjem političke stranke. Seljanima je savjetovano da se drže parole *Svi za jednog, jedan za sve* i „držati se na okupu i vući svi na jednu stranu, ni na lijevo, ni na desno, ali tamo, kamo ćemo se na velikom sastanku (taboru) svi odlučiti.“⁵²

Dr. Auerhan s istom je delegacijom posjetio kotarske čelnike Daruvara, a tom su prilikom sastanku prisustvovali i predstavnici nekih političkih stranaka. Najviše se govorilo o asimilaciji Čeha, pa je Auerhan istaknuo da nju mogu zaustaviti manjinske škole, u kojima bi nastava bila na jugoslavenskom i češkom jeziku. Objasnio je da to nije nikakav separatizam nego obrnuto – „to može povećati ljubav prema novoj domovini, da budu u njoj dobri građani, zainteresirani za jedinstvo naroda i državnu cjelovitost... U takvom odgoju narodu su potrebna predavanja, knjižnice i lutkarski igrokazi.“⁵³

Vojta Režny na stranicama ČL-a pozivao je sve pripadnike čehoslovačke manjine da daju podršku osnivanju takve stranke koja bi branila njihove interese. Ukazao je na mnoge patnje kroz koje su prolazile mnoge češke obitelji nakon doseljenja, kada nisu imale svoje škole, kada ih starosjedioci nisu uvažavali, a sami nisu mogli ništa izmijeniti jer nisu imali državljanstvo. „Naš seljak se ovdje osjećao i ne osjećao kao kod kuće. Nije se osjećao kod kuće, jer mu je okolina govorila da je tuđinac, a osjećao se opet kod kuće jer je za svoje žuljeve i krvavi znoj stvorio raj u mnogim selima i krajevima.“⁵⁴

U vrijeme priprema za tabor Čehoslovaka u Daruvaru, početkom rujna 1920., izbili su seljački nemiri u sjeverozapadnoj Hrvatskoj (Herout, 2010.). Počeli su na području Bjelovarsko-križevačke županije zbog popisa stoke, a u nemirima je bilo i ljudskih žrtava. ČL je napisao da su uzroci pobune i „sveopće nezadovoljstvo i poslijeratna nervoza i nesavjesna agitacija i demagogija pojedinih političkih stranaka i njihovih vođa“, pa su optimistično vjerovali da se „naši sunarodnjaci nisu nigdje dali nagovoriti ovom tužnom činu, nego obrnuto, sigurno su djelovali pametnim objašnjavanjem i poučavanjem u smirivanju mase.“⁵⁵

---

⁵¹ Isto, str. 1.

⁵² Ist, str. 2.

⁵³ Isto, str. 2.

⁵⁴ Lide náš, semkni se!, ČL (1920.), br. 29, 3. rujna, s. 1-2.

⁵⁵ Nepokoje v Chorvatsku, ČL (1920.), br. 30, 20. rujna, str. 1. Ovo je bio neobjektivni opis događaja. U pobuni su sudjelovali i seljaci češke nacionalnosti Ivanova Sela, najstarijeg češkog sela u Hrvatskoj, i nad njima je nakon sloma pobune izvršeno veliko nasilje, od batinanja do zatvaranja.

Iako su o tim nemirima pisale sve tadašnje jugoslavenske novine, a o tome se čak raspravljalo i *Privremenom predstavništvu*, novine ČL još su u listopadu 1920. godine pisale da nemaju dovoljno informacija o tom događaju, ali su bile „uvjerene“ da su „naši zemljaci sačuvali mir, bez kojeg će se svaki trud za poboljšanje današnjih odnosa urušiti“.⁵⁶

U to vrijeme ČL je savjetovao da Čehoslovaci u Jugoslaviji, ako žele nositi svoje „čehoslovačko ime“, budu uzorom u svojoj okolini – zato ne želi podupirati zbivanja koja su se nedavno dogodila u njihovu susjedstvu nego će svuda „živom riječju djelovati u pravcu očuvanja reda i mira kao najbolju preporuku napretka i poboljšanja današnjih odnosa“.⁵⁷

Zbog tih seoskih nemira planirani tabor za kraj rujna 1920. godine bio je pomaknut za listopad jer je bila uvedena zabrana okupljanja.⁵⁸ ČL je ipak redovito pisao o pripremama za osnivanje stranke i pripremao je pripadnike čehoslovačke nacionalnosti i izbore za Konstituantu koji su planirani za kraj studenog 1920. Seljački nemiri u zadnjim mjesecima 1920. godine nisu išle u prilog politici Režnog. Uz zastoj u političkom radu zbog tih nemira te zbog zdravstvenih razloga, Režny je krajem rujna i početkom listopada 1920. boravio u bolnici u Pakracu. ČL je objavio da je zbog njegove odsutnosti usporena predizborna aktivnost, iz čega proizlazi da je Režny bio jedina osoba, „tijelo i duša“, cijelog političkog rada pripadnika češke nacionalnosti u Hrvatskoj i Slavoniji. Režny je ipak imao zasluga jer je uzeo u zaštitu ovdašnje Čehe pred čehoslovačkim državnim uredima kada je procijenio da su im narušena njihova prava. On je ukazao i na propust u Čehoslovačkoj zbog kojeg su na služenje vojne službe pozivani Čehoslovaci na temelju svojega državljanstva, ali samo s područja zagrebačkog konzulata, pod koji su spadali Čehoslovaci s bjelovarsko-požeškog područja, a ne i čehoslovački državljani iz Bosne, Slovenije, Srbije i Dalmacije. Režny ukazao na nepravdu, na dvostruke kriterije prema Čehoslovacima u Jugoslaviji. Na to nije dobio objašnjenje, pa se dogodilo da su na služenje vojnog roka odlazili oni koji su ovdje imali nepokretnu imovinu, oni koji su zatražili jugoslavensko državljanstvo i koji su htjeli ovdje trajno živjeti. Režny je pravilno zaključio da se takvima nanosi nepravda, a štite se oni koji nisu tražili jugoslavensko državljanstvo, koji nisu bili „povezani za ovdašnju državom vezom nepokretne imovine.“⁵⁹ Smatrao je nepravdom i to što su ovdašnji regruti morali platiti i sve izdatke za put za služenje vojnog roka u Čehoslovačku.

U listopadu 1920. godine sve političke stranke Kraljevine SHS počele su predizbornu agitaciju. U tu su se aktivnost uključili i neki predstavnici kulturnog života

---

⁵⁶ Važné upozornění!, ČL (1920.), br. 32, 2. listopada, str. 1.

⁵⁷ Isto.

⁵⁸ Krajanům na Daruvarsku, ČL (1920.), br. 31, 25. rujna, str. 2.

⁵⁹ V Záhřebě, 6. října (Úvodník), ČL (1920.), br. 33, 8. listopada, str. 1.

iz redova češke nacionalnosti, iako još stranka nije bila osnovana. Krajem rujna u Pakracu, a početkom listopada 1920. godine u Bjelovaru, održani su sastanci među predstavnicima češke manjine. Na obama sastancima bio je i Vojta Režny, koji je prisutnima objasnio važnost osnivanja političke stranke ovdašnjih Čehoslovaka te je pozvao sve da sudjeluju na taboru u Daruvaru 10. listopada, kada se trebala i osnovati stranka. Slični skupovi održani su još u Daruvaru, u Poljanima kod Grubišnog Polja i u Gornjim Sređanima, gdje je agitirao predstavnik daruvarske Čehoslovačke besede Josef Zounar, koji je svuda nastojao okupljenim zemljacima objasniti važnost političke stranke.⁶⁰

Na taboru u Daruvaru 10. listopada 1920. konačno je bila osnovana *Čehoslovačka napredna seljačka stranka* (ČNSS). Za predsjednika je bio izabran Josip Bervida iz Marina Sela. Ona je trebala braniti interese Čehoslovake na području Slavonije i Hrvatske, a preko novina objašnjavala je kakav će imati stav prema državnoj politici. U to vrijeme već je radio ustavotvorni odbor, koji je izradio prijedlog novog ustava što ga je trebala nakon izbora razmotriti Ustavotvorna skupština (Konstituanta). Prema tom nacrtu država je trebala biti ustavna monarhija, jedinstvena država, s jedinstvenim parlamentom i jedinstvenom vladom. Rukovodstvo ČNSS-a poduprlo je taj nacrt i upozorilo svoje glasače da ideju republikanizma zastupaju „svi državni neprijatelji“, da bi se država urušila kad bi se taknuo akt od 1. prosinca 1918.. Režny, kao autor toga novinskog uvodnika, ukazao je i na to da bi slom takve države bio i „smrt slobodne, samostalne, republikanske Čehoslovačke, nama najdraže naše stare domovine.“⁶¹U istom uvodniku Režny se sjetio rujanskih seljačkih nemira u kojima je „sudjelovalo i nešto naših seljaka“, pa se i u Beogradu pričevalo: „Gle, i Česi su se bunili!“⁶² Prema novom izbornom zakonu, glasovalo se po okruzima, a za Slavoniju i Hrvatsku po županijama. Najviše Čeha živjelo je na području Bjelovarsko-križevačke i Požeške županije – 1910. godine bilo ih je ukupno 26.266 Čeha i 3.738 Slovaka (Turčin, 1937). I upravo na tom prostoru ČNSS je htio nastupiti sa svojim izbornim listama. Pravo glasa imali su i svi punoljetni Česi s izbornim pravom uz uvjet da su barem 10 godina živjeli na području Jugoslavije.⁶³

U tom predizbornom razdoblju ČNSS je najviše agitirao preko novina, a Režny je bio autor većine priloga. U njima je ukazao na to da su mnoge stranke (Demokratska stranka, Hrvatska zajednica, HPSS, socijalisti, frankovci...) agitirale među Česima bjelovarskoga i požeškoga kraja tražeći da glasuju za njihove stranke, čak su

---

⁶⁰ Josef Zounár: Našemu rolnickemu lidu na rozváženou, *ČL* (1920.) br. 33, 8. listopada, str. 33.

⁶¹ V Záhřebě, 20. října (Úvodník), *ČL* (1920.), br. 35, 22. listopada, str. 1.

⁶² Isto.

⁶³ Jak se bude volit, *ČL* (1920.), br. 35, 22. listopada, str. 2.

bile voljne staviti neke od njih na izborne liste, ali na mjesta koja nisu bila nikakvo jamstvo da će postati poslanici. Stoga je savjetovao da glasuju za listu ČNSS.⁶⁴

Agitacija preko čeških novina nije imala velikog odjeka jer ČL nije dolazio u sva sela u kojima su živjeli pripadnici češke nacionalnosti. U neka od njih nisu dolazili ni vodeći kadrovi ČNSS-a, a razlog je tome, prema pisanju ČL-a, da stranka nije imala dovoljno dobrih kadrova pa su se morali osloniti na dva-tri govornika koji nisu stigli obići sve seoske sredine. Te okolnosti već su tada nagovještavale da izborni rezultati neće biti onakvi kakvi su se očekivali. Krajem listopada 1920. godine sastalo se Predsjedništvo ČNSS-a u Lipovljanima, gdje je sastavljen prijedlog izborne liste za požeško područje. Na njoj je kao prvi kandidat bio predsjednik stranke Josip Bervida iz Marina Sela, drugi je bio urednik ČL-a Vojta Režny iz Zagreba. Na listu su još bili Alois Němec (seljak iz Kaptola), Josip Zounar (krojač iz Daruvara), peto mjesto na listi bilo je rezervirano za jednog Rusina, dok su preostala dva kandidata bili Petr Palašek (Staro Petrovo Selo) i Jan Koštijal iz Kukunjevca. Na listi su trebala biti još dva kandidata s visokom školom, ali se o njima tražio još dogovor.⁶⁵

Tada je iskrsnula mogućnost da se za požeško područje načini zajednička izborna lista sastavljena od kandidata HPSS-a i ČNSS-a, ali uz uvjet Radićeve stranke da kandidat Čeha bude na trećem mjestu. Vodstvo ČNSS na svojem je sastanku u Lipovljanima raspravljalo o toj mogućnosti, ali se tražilo da češki kandidat bude na drugome mjestu i da Radićeva stranka respektira i program ČNSS-a.⁶⁶ Čini se da ČNSS nije htio surađivati s HPSS-om, o čemu svjedoči stalne kritike programa Radićeve stranke iz pera Vojte Režnog.⁶⁷

Predizborno razdoblje ČNSS nije najbolje iskoristio. Na izornoj listi nije bio nijedan kandidat iz sela s najvećim brojem češkog stanovništva (Končanica, Brestovac, Prekopakra- Pakrac), a bez glasova iz tih sela nije se mogao očekivati uspjeh. Na izornoj listi, osim Režnog i Zounara, bili su kandidati o kojima se u mnogim selima nije ništa znalo. Režny je s pravom pretpostavljao da će velik broj glasača privući HPSS, htio je to spriječiti, ali netaktično. Neprestanom kritikom HPSS-a i samog Radića nije mogao privući ovdajšnje češke glasače. Slične oštre kritike Radiću su uputile i neke druge političke stranke, pa su se simpatije čeških glasača priklanjale Radiću, ličnosti za koju su vjerovali da je bio u zatvoru samo zato jer je branio seljačke interese.

---

⁶⁴ REŽNY, Vojta, Volební ruch, ČL (1920.), br. 36, 29. listopada, str. 1-2.

⁶⁵ Vlastni kandidatni listina na Požesku, ČL (1920.), br. 37, 5. studenog, str. 2.

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ V Zahřebě, 4. listopadu, ČL (1920.), br. 37, 5. studenog, str. 1. U istom broju u kojem se izvještava o ponudi HPSS-a o mogućnosti zajedničkog nastupa HPSS-a i ČNSS-a sa zajedničkom listom na požeškom području, on je u uvodniku svojih novina gotovo na cijeloj jednoj stranici kritički pisao o Radićevoj stranci. Iz toga je vidljivo da Režny nije bio za suradnju.

Češke kandidate na svojim izbornim listama imale su i druge političke stranke. Režny je zamijetio da su se u predizbornom razdoblju one „služile demagogijom“ kako bi privukle sredine naseljene Česima koje su do tada slabo sudjelovale u političkom životu. „...Naš narod, neodgojen politički, zaveden radićevskim ‘seljakišmom’, prostom demagogijom bez sadržaja i bez izgleda na mogućnost ostvarenja, dostupan je danas samo za demagogiju...“⁶⁸

Zbog nedostatka kvalitetnoga vodećeg kadra na području bjelovarske županije, ČNSS nije ni išao tamo na izbore s vlastitom izbornom listom, ali je svojim pristalicama savjetovao da glasuju „prema svojim najboljim spoznajama za stranku koja im je svojim nazorima najbliža“.⁶⁹ Drugi razlog neisticanja izborne liste ČNSS-a na tom području bio je u tome što u nekim selima naseljeni Česima još nije bilo stranačkih organizacija, ali i nemar nekih ureda jer mnogi glasači češke manjine nisu još bili upisani u izborne liste.⁷⁰

Polovinom studenog u Požezi je bila objavljena konačna izborna lista ČNSS-a za izbore u ustavotvornu skupštinu. Na njoj su bili svi kandidati koji su bili predloženi u Lipovljanima, osim rusinskog kandidata, na čije je mjesto došao seljak Josip Vitek iz Međurica. Na njoj su se također našli, prema 14. članku Izbornog zakona, i dva visokoškolska kandidata. Bili su to MUDr. Alfred Šalek, liječnik iz Zagreba (zamjenik MUDr. Josip Vondraček, liječnik iz Uljanika) i profesor tehnike ing. Vladimír Filkuka (zamjenik MUDr. František Smetanka, sveučilišni profesor).⁷¹

Na stranicama ČL-a Vojta Režny pozivao je Čehe da glasuju za kandidate ČNSS-a, uvjeravao ih je da će samo kandidat češke nacionalnosti, ako budu izabrani u parlament, braniti njihova prava i boriti se za njihove interese. Ublažio je i kritiku na račun HPSS-a, pogotovo kada je jedan njihov političar na skupu u Novoj Gorici izjavio da priznaje državu na čelu kralja Petra i regenta Aleksandra, a da će pitanje republike iz programa ostaviti za kasnije doba.⁷²

Iz ČL-a se moglo već prije izbora iščitati da je Vojta Režny počeo shvaćati da stranka koju je osnovao ima mnogo problema. Nije imao dovoljno kvalitetnog kadra u rukovodstvu, pa su svi poslovi ovisili o njemu. Čini se da bi bio zadovoljan kada bi s liste ČNSS-a na požeškom području dobio barem jednog poslanika. Bio bi to Josip Bervida, nositelj liste, kojemu je tada bilo već 77 godina. I to je bio dokaz da Režny nije imao širok izbor među pripadnicima češke nacionalnosti.⁷³ Režny se nadao da

---

⁶⁸ V Zahřebě, 11. listopadu: Uvodník, ČL (1920.), br. 38, 12. studenog, str. 1.

⁶⁹ Volební hnutí, ČL (1920.), br. 38, str. 2.

⁷⁰ Isto.

⁷¹ Kandidatní listina ČPRS: ČL (1920.), br. 39, 19. studenog, str. 1.

⁷² Ustup Radićove strany: ČL (1920.), br. 39, 19. studenog, str. 1.

⁷³ Josef Bervida rodio se u seljačkoj obitelji s 12 djece u Balkovoj Lhoty kod Tabora 1843. godine. Pučku školu završio je u Radkovu i počeo je školovanje na realnoj gimnaziji u Taboru. Zbog nedostatka novca, prekinuo je školovanje i zaposlio se kao sudski pisar na općinskom uredu, a nešto kasnije

će do izbora taj nedostatak u kadru nadomjestiti njegova ličnost i brojni apeli u novinama svojim zemljacima da dobro razmisle kome će dati svoj glas. Pozivao ih je riječima: „Izbori u Konstituantu su samo jedanput! Imamo sada neponovljivu priliku da konačno ostvarimo to, što nam do sada nitko drugi nije dao. I svaki naš čovjek, koji se otuđio ili se boji ići s nama, je izdajica svog naroda, svoj vlastiti neprijatelj, kojeg će potomci proklinjati.“⁷⁴

U posljednjem predizbornom broju ČL-a Režny je još jednom ponovio svim Čehoslovacima koliko je važno imati svojeg poslanika, tumačio je osnovni sadržaj programa stranke i upozorio da je izborna nedjelja granična crta za budući život pripadnika češke i slovačke narodnosti.⁷⁵

Izbori 28. studenog 1920. završili su neslavno za ČNSS; lista te stranke dobila je samo 778 glasova. Odmah nakon izbora Rožny je u novinama pokušao objasniti što je tome bio razlog. Istaknuo je da se kasno doznalo da će svi Čehoslovaci dobiti izbornu pravo, pa se kasnilo i u osnivanju vlastite stranke. Dodatno zbog tog kašnjenja mnogi Čehoslovaci nisu bili upisani u izborne liste, zatim je tu bila i oštra agitacija nekih stranaka i Radićeva taktika da je na svoju listu, kao trećeg kandidata na požeškom području, stavio jednog Čeha.⁷⁶ Ti su njegovi navodi istiniti, a dokaz je tome da su u seoskim sredinama Česi većinom glasovali za HPSS. Ipak, Režny nije priznao svoje taktičke greške u predizbornom razdoblju. Na požeškom području najviše glasova dobila je Radićeva stranka, više od 23.000, dok je ČPSS doživio velik neuspjeh jer joj je za dobivanje jednog mandata trebalo 2.700 glasova, a dobila ih je samo 778.⁷⁷ Bio je to i poraz politike stranke koju je kreirao Režny i koji je pogrešno mislio da će svoje pristalice dobiti samo kritikama Radićeve stranke, umjesto da je pisao o problemima u seoskim sredinama. Njegovo ignoriranje rujanskih seljačkih nemira na bjelovarskom području bio je također jedan od razloga što se tamo u posljednjem trenutku odustalo od isticanja izborne liste ČNSS-a. To što Režny nije htio staviti svojeg trećeg kandidata na Radićevu listu na požeškom području možda je shvatljivo, jer su programi tih dviju stranaka u odnosu prema ustroju države bili u suprotnosti. Radić je to odbijanje dobro iskoristio i na treće mjesto na svojoj listi za požeški kraj stavio Janečka, pripadnika češke nacionalnosti koji bio izabran za poslanika u Konstituantu. Nakon izbora Režny je počeo osporavati taj izbor pod izlikom da je Janečko tu živio samo dvije, a trebao je živjeti deset godina. Ujedno je

---

radio je u gospodarskim ustanovama. Godine 1881. preselio se u Slavoniju, najprije u Goveđe Polje, zatim u Treglavu, da bi završio u Marinu Selu, gdje se počeo baviti ratarstvom. U svojoj je sredini bio veoma cijenjen. (Životopis J. Bervide uobjavio je ČL-u (1920.), br. 39., 19. studenog, str. 2).

⁷⁴ Československý lide!: ČL (1920.), br. 39, 19. studenog, str. 2.

⁷⁵ U mezníku: ČL (1920.), br. 40, 26. studenog, str 1-2.

⁷⁶ V Záhřebi, 1. prosinac Uvodník: ČL (1920.) č. 41, 4. prosinca, str. 1.

⁷⁷ Výsledek voleb do Konstituanty: ČL (1920.) br. 41, 4. prosinca, str. 1.

smatrao da Janečko ne bi dovoljno branio češke interese. Razočaranje Režnog bilo je to veće kada je spoznao da ni rezultati izbora na području Vojvodine nisu mogli zadovoljiti tamošnje Čehoslovake. U trima okruzima na izbornim listama demokrati su na treća mjesta stavili po jednog Čehoslovaka, ali nijedan nije bio izabran za poslanika u skupštinu. Osim toga u mjestima s najvećim brojem Slovaka glasači su dali svoj glas uglavnom komunistima. Kada je Režny vidio cjelovite rezultate izbora, konstatirao je da ih je Demokratska stranka, koju je Režny simpatizirao, „razočarala u Vojvodini, a Radićeva stranka prevarila i ukrala mandat u požeškom kraju... pa plivamo ovdje sa radićevskom strujom, a tamo s komunističkom, koje nas nepovratno nose u ponor, umjesto da se suprotstavimo toj struji.“⁷⁸

Ispalo je da je Ustavotvornu skupštinu od Čehoslovaka bio izabran samo Jan (Ivan) Janečko iz Preloščica kod Siska, i to na Radićevoj listi, ali za kojeg je Režny napisao da nikad ne može u „skupštini govoriti u ime Čehoslovaka, pošto je bio izabran za Radićev, a ne čehoslovački program.“⁷⁹

O rezultatima izbora raspravljalo se u Daruvaru početkom prosinca 1920. godine. Novine ČL nisu pisale je li se raspravljalo o razlozima neuspjeha, ali su navele mjesta u kojima je ČNSS dobio glasove. Najviše glasova dobio je u Međuriću (127) i Starom Petrovom Selu (79). Podbacile su Općina Končanica-Brestovac (5), pa i Općina Josipa Bervide Polana-Antunovac (13). U Daruvaru su od 965 glasača za ČNSS glasovala 53. U Požeškoj županiji živjelo je oko 7% Čehoslovaka, ali ih je samo 1,65% glasovalo za stranku koja je trebala braniti njihove interese. Bilo je konstatirano da su najslabiji rezultati polučeni u selima u kojima je ČL imao najmanji broj pretplatnika, pa se spoznalo da je u tim mjestima trebalo u predizbornom razdoblju provesti pojačanu agitaciju.⁸⁰ Nakon izbora predsjednik ČNSS-a Josip Bervida konstatirao je: „Izgubili smo bitku, ali smo je izgubili časno!“⁸¹ Izbori su bili najbolji pokazatelj da mnoge ideje Režnog nisu naišle na plodno tlo. Njegova želja da se oko Slovačke narodne stranke okupe i Česi i Slovaci iz Hrvatske pa da se zatim ona preimenuje u *Čehoslovačku stranku* nije se nikad ostvarila. Režny je trebao znati da za takvu ideju nisu bili zainteresirani ni Slovaci u Vojvodini, kod kojih je postojala jaka svijest o njihovoj nacionalnoj pripadnosti. Uporna tvrdnja Režnog da su Slovaci i Česi jedan narod među Slovacima nije imala mnogo pristalica. To je sa zakašnjenjem prepoznao i Režny i tek onda je napustio tu ideju i odlučio da se stranka s čehoslovačkim imenom osnuje samo za područje Hrvatske i Slavonije. Režny nikad nije pisao kako su se

---

⁷⁸ V ústavodárném sněmu nebude vůbec žádný Čechoslovák, ČL (1920.), br. 42, 11. prosinca, str. 1.

⁷⁹ Isto.

⁸⁰ Výsledky voleb na Požežku podle obci, ČL (1920.) br. 42, 11. prosinca 1920., str. 2.

⁸¹ BERVIDA, Josip: Bratři rolníci, ČL (1920.), br. 42, 11. prosinca, str. 1.

prema njegovoj stranci odnosili Slovaci s hrvatskih prostora jer ih pod tim imenom nije spominjao rabeći se za njih naziv Čehoslovaci.

Nacionalna svijest Čeha u Hrvatskoj bila je znatno slabija od nacionalne svijesti Slovaka u Vojvodini jer su Slovaci imali svoje slovačke škole i, kao pretežno evanđelici, svoje svećenike i biskupa, koji su bili glavni promotori jačanja slovačkog identiteta. Stoga je tvrdnja Režnog da je kod Čeha u Hrvatskoj, djelovanjem katoličke crkve i hrvatskih škola, oslabjela nacionalna svijest opravdana. U nekim sredinama Hrvatske, u kojima su živjeli pripadnici češke nacionalnosti, prihvaćalo se tumačenje da nacionalnost ovisi o mjestu rođenja, pa su se mnogi Česi smatrali Hrvatima, iako su kod kuće govorili češkim jezikom i njegovali češke tradicije. Takvo shvaćanja nisu mogli izmijeniti ni ČNSS ni ČL, za to je trebalo više vremena, mnogo rada i drukčiji pristup tom pitanju. U isto vrijeme seljačkom pučanstvu trebalo je drugačije tumačiti državnu politiku, ne onako kako je to radio Vojta Režny.

Napori za osnivanje Čehoslovačkog saveza

Nakon izbora novine ČL više su se bavile budućim planovima ČNSS-a, ali i sudbinom ČL-a, koji se velikim dijelom financirao od pretplate, a ostalo se tražilo na drugim mjestima. Navodno su novac mogli crpiti s raznih adresa kada bi novine pisale i o nekim drugim problemima, a ne samo o „interesima čehoslovačkog seljačkog naroda i čehoslovačkih prosvjetnih udruga u Jugoslaviji.“⁸² Budući da na to nisu pristajali, pozivali su povjerenike stranke da po selima traže nove pretplatnike.⁸³ U pisanju Režnog ni nakon izbora nisu se mogle zapaziti velike promjene u pisanju. Nije promijenio stav prema Radićevoj stranci, koja je od prosinca 1920. godine nosila naziv Hrvatska republikanska seljačka stranka (HRSS); u njoj je i dalje vidio najvećeg državnog neprijatelja. Tek nakon *Obznane* Komunistička stranka Jugoslavije (KSJ) postala je neprijateljem i za ČL.

Režny je već u prvom broju ČL-a 1921. godine napisao svoj oštar stav prema komunistima, iako je godinu dana ranije imao puno razumijevanje za demokrate u Zagrebu kada su podržavali komuniste. Taj nagli obrat vidljiv je iz njegove konstatacije „da je šačica jugoslavenskog radništva postala oružjem inozemnih neprijatelja jugoslavenske države. Krasna ideja komunizma, koju možemo slobodno staviti na razinu Kristove vjere i prvih kršćana, domogla se u ruke onih, koji je ne zaslužuju, a žele uz njenu pomoć ostvariti svoje velike želje. To, što je naše radništvo sebi uzelo u pravo, nije socijalna revolucija u interesu proletarijata, ali izravni istup prema ovoj državi, a diktiran izvana... Za komunizam čovječanstvo nije

---

⁸² V Zahřebě 21 prosince: (Úvodník), ČL (1920.) br. 44, 23. prosinca, str. 1.

⁸³ Všem důvěrníkům strany, ČL (1920.), br. 44., 23. prosinca, str. 2.

odgajano, on je apsolutno loš, u današnje vrijeme nemoguć. Protiv boljševičkih rušitelja i prostih razbojnika, koji si neovlašteno prisvajaju ideju komunizma- a ne ravnaju se osnovama češkokobratske crkve- naći će država oružje, da obrani živote i imovinu svojih građana.“⁸⁴

Pisanje ČL-a nije odgovaralo ni jednom dijelu ovdašnjih Čeha. To je vidljivo iz pisma jednog čitatelja iz Zvekovaca u Dubravi koji je napisao Režnom da će mu on i neki suseljani morati objavit i njegove novine, iako je to jedini češki list u Hrvatskoj, ali „grubo vrijeđa nacionalne osjećaje, koje i mi osjećamo“. Njegove „češke novine se miješaju u stvari Jugoslavije“, vrijeđaju „najvećeg prijatelja Slavena i ujedno najboljeg prijatelja Čeha“. Predbacio je Režnom da podupire apsolutizam i monarhiju, koju mrzi svaki pravi demokrat i socijalista, „a to je u pravom smislu riječi Stjepan Radić... Vi ste najviše kriv, da je naš narod glasovao za Radića, jer vam nisu vjerovali niti vjeruju, zato što pod ruhom ujedinjenja i demokratizma pomažete glavnim neprijateljima slavenstva... Zašto tako grozno lažete u svojim novinama? Laž ima kratke noge. Pravite nam svima samo sramotu.“⁸⁵

Režny je objavio to pismo, ali nije promijenio stav prema Radiću: nije mu priznao slavenske osjećaje, nije mu priznao nikakva prijateljske zasluge, omalovažio je svaku njegovu aktivnost i, prema Režnom, junakom je postao jer je bio zatvoren, „jer je trpio- kao što je sam razvio- za narod.“⁸⁶

Režny je u istim odgovoru na kritiku podučio čitaoce da nisu češke već „čehoslovačke“ novine i „... veoma nam je do toga stalo. Česi i Slovaci su jedan narod s dva narječja, a to radićevci nerado priznaju, jer bi zatim morali priznati, da su Hrvati i Srbi jedan narod i da onda nije krađa, kad čovjek stavi nešto iz jednog u drugi džep... A tko od nas ima pravo, to će nam pokazati vrijeme.“⁸⁷

Vidljivo je bilo da je Režny teško doživio izborni poraz. Iako su na požeškom području Česi dali svoje glasove i drugim strankama, on se time nije bavio. Jednostavno nije prihvaćao stvarnost, pa nije htio priznati pobjedu Radićeve stranke.⁸⁸ Nakon izbora Režnom je glavna meta bio Janečko, jedini Čeh s Radićevoj izborne liste koji je postao poslanik Ustavotvorne skupštine. Režny je pisao da je Janečko izjavio da će podupirati i program ČNSS-a i da će braniti kulturna i gospodarska prava Čeha u Hrvatskoj i Slavonji. Režny mu je to pravo osporio jer je smatrao da njihova prava može braniti samo njihova stranka. On je od Janečka tražio nemoguće, htio je da napusti Radićevu stranku i njezin program. Za Režnog je interese Čehoslovaka u

---

⁸⁴ Proti komunistům, ČL (1921.), br. 1, 6. siječnja, str. 1.

⁸⁵ Krajan – radićevac o našem listu, ČL (1921.), br. 2, 14. siječnja, str. 1-2.

⁸⁶ Isto.

⁸⁷ Isto.

⁸⁸ Nakon izbora bilo je objavljeno da je ČNSS imao 778 glasova, ali se kasnije navodio broj 706.

Hrvatskoj i Slavoniji mogao braniti netko koga su Čehoslovaci kandidirali, a Janečko to nije bio.⁸⁹

Uz ovakve političke kvalifikacije Režny je počeo pisati mnoge neprovjerene informacije ili obična ogovaranja kojima je Janečka htio ocrniti pred svojim čitateljstvom. U jednom svojem broju pozvao se na novine u Čehoslovačkoj u kojima je bilo objavljeno da je dio Čeha i Slovaka u Hrvatskoj glasovao za „austrofilsku Radićevu stranku“, a jedan od vođa takvih bio je i „učitelj“ Janečko, koji je postao poslanik. Radi se o „ništariji od čovjeka“, koji je bio „učiteljem“ u Hlinsku pod Hostýnem u Moravskoj. U vrijeme rata bio je komesar rekvizicije, prokazivao je domaće ljude i morao je zbog gnjeva građana pobjeći u Hrvatsku. U ratu je bio agent Habsburgovaca, primao je razne uplate i obogatio se. Novine su preporučivale legionarima u Kraljevini SHS da to Janečku kažu u oči, da im u Hrvatskoj pravi samo sramotu.⁹⁰

Drugi put Režny je komentirao pisanje praških novina Česke slovo u kojima je pod nazivom Sramota pisao o Janečku J. Klofač, bivši čehoslovački ministar, na osnovi podataka jugoslavenskih sredstava informiranja i zagrebačkog dopisnika Českog slova.⁹¹ To su bili ružni, nedovoljni provjereni podaci o Janečku iz predratnog i ratnog razdoblja koje je zatim Režny zlobno komentirao. Naveo je navodne Klofačeve riječi da je s radošću slušao da su naši zemljaci u Hrvatskoj Janečku pokazali vrata, a „u Šibovcu, kod Daruvaru, čak je dobio batine od srpskih seljaka. Batine su nekad zdrava lekcija, a ako smo nekad s nekom od njih suglasili, onda je to sigurno u ovom slučaju.“⁹²

Početak 1921. godine Vojta Režny još je stalno mislio da su ČNSS i ČL jedini predstavnik Čehoslovaka na području Hrvatske i Slavonije. U stvarnosti to nije bilo točno, iako se ne može osporiti da je Režny brinuo o njima i poticao ih da rješavaju „sitne poslove“: osnivaju besede i čitaonice te jačaju nacionalnu svijest, a i preporučivao im je čitanje, praćenje glazbe i sudjelovanje na predavanjima te ih pozivao da posvete pažnju boljem gospodarenju i riješe školsko pitanje.⁹³ Iako se Režny javno nije odrekao političkog rada, ipak se moglo zamijetiti da se više usredotočio na kulturna, prosvjetna i gospodarska pitanja. Preko novina je objavio da će se krajem ožujka 1921. godine u Daruvaru održati savjetovanje o osnivanju Čehoslovačke novčane banke, a u Hercegovcu je ČNSS organizirao skup tamošnjih pripadnika češke

⁸⁹ V Záhřebě 19. ledna (Úvodník), ČL (1921.), br. 3, 21. siječnja, str. 1-2.

⁹⁰ O „poslanci“ Janečkovi, ČL (1921.), br. 10, 12. ožujka, str. 2.

⁹¹ Nije uvedeno ime tog zagrebačkog dopisnika, ali jedan od njih bio je upravo Režny.

⁹² V Záhřebě, 21. března: (Uvodník), Ostuda, ČL (1921.), br. 22, 24. ožujka, str. 1. Inače napadi na Radićeve simpatizere na području daruvarskih sela sa srpskim pučanstvom nisu bili rijetkost. Vidljivo je da je to Režny znao, ali nije osudio, pa je i to još jedan razlog zašto je počeo gubiti simpatizere među pripadnicima čehoslovačke manjine.

⁹³ V Záhřebě, 2. unora (Úvodník), ČL (1921.), br. 5, 4. veljače, str. 1.

manjine na kojem se trebalo održati više predavanja iz gospodarstva, trebalo je raspraviti pitanje korištenja drva, školska pitanja i pitanje državljanstva.⁹⁴

Takav je sastanak, uz nazočnost oko 400 pripadnika češke manjine Hercegovca i okoline, održan u Hercegovcu 20. ožujka 1921. Na njoj je predavanje o gospodarskim prilikama u državi održao dr. inž. Viktor Koudelka, profesor zagrebačkoga Gospodarsko-šumarskog fakulteta. Nakon toga o političkoj je situaciji govorio tajnik ČNSS-a Vojta Režny, koji je govorio o „izdajničkoj ulozi“ Janečka i iznio svoje već ranije poznate stavove.⁹⁵ Na skupu je bila prihvaćena rezolucija koju je Režny trebao predati nekim državnim institucijama u Beogradu. U njoj su navedeni svi neriješeni zahtjevi koje se odnose na školstvo te na pitanje državljanstva i sređivanje nekih pravnih normi u seoskim sredinama. U političkom dijelu te rezolucije navodi se da će ovdašnji Česi braniti program ČNSS-a i osuđuju se pojedinci „koji su se na bilo koji način izjasnili protiv državne jugoslavenske misli i tražimo da se njihovo otrovno djelovanje na vrijeme bez milosti zaustavi, po mogućnosti izgonom.“⁹⁶

U to vrijeme u ČL-u su iz pera Stanislava Kukle objavili prilog o prijedlogu osnivanja Saveza čehoslovačkih društava koji su još 1919. godine predložili Česi iz Zagreba i Beograda, a poduprli su ga Češka beseda u Zagrebu i Sarajevu. Tada se to nije ostvarilo, ali dvije godine kasnije ideja o osnivanju takve organizacije ponovo je oživjela. Ona bi brinula o kulturnom, prosvjetnom i gospodarskom radu čehoslovačkog naroda u Jugoslaviji i u isto vrijeme jačala dobre odnose među dvjema slavenskim državama.⁹⁷

Do te političke promjene nije došlo slučajno. Nešto ranije u Pragu je bila osnovana Čehoslovačko-jugoslavenska liga, koja je zagovarala sličan program. Organizaciju za osnivanje takve lige preuzela je zagrebačka Češka beseda u Zagrebu na čelu sa Stanislavom Kuklom. On je preko novina pozvao češke i slovačke udruge da se u svezi s time jave na adresu Češke besede u Zagrebu sa svojim prijedlozima.⁹⁸

Režny je ukazao na neke slabije strane buduće zajednice društava (saveza) i zato je tražio da se planirani skup održi ranije kako bi se o svemu detaljno dogovorili. On je predložio da se skup održi u Osijeku jer su s njim postojale najbolje željezničke veze s prostora tadašnje države. Ujedno je ukazao na činjenicu da u tadašnjoj državi ima Čehoslovaka koji su imali ovdašnje državljanstvo i onih koji su čekali da ga dobiju. Takve je smatrao čehoslovačkom manjinom. U gradovima i oko nekih tvornica živjeli su Čehoslovaci koji su imali čehoslovačko državljanstvo, a njih je smatrao če-

---

⁹⁴ Do Daruvaru a okolí, ČL (1921.), br. 11, 18. ožujka 1921., str. 1.

⁹⁵ Hercegovský sjezd, ČL (1921.), br. 12, 24. ožujka 1921., str. 2.

⁹⁶ Resoluce, ČL (1921.), br. 12, 24. ožujka, str. 3.

⁹⁷ KUKLA, Stanislav, Svaz československých spolků v Jihoslavii, ČL (1921.), br. 11, 18. ožujka, str. 1.

⁹⁸ KUKLA, Stanislav Kukla, Svaz československých spolků v Jihoslavii II., ČL (1921.), br. 12, ožujka, str. 1.

hoslovačkim kolonijama. Režny je tada s pravom upozorio na to da će budući savez, kao nepolitička ustanova, htjeti onemogućiti političku djelatnost onih Čeha koji su htjeli tu trajno živjeti i koji su se već uključili u politički život. Tim zahtjevom Režny se zalagao i za očuvanje ČNSS-a. Ujedno je istaknuo da bi budući savez, kad bi radio uz novčanu pomoć Čehoslovačke, bio isključen iz svih političkih nastupa. Predlagao je stoga da se osnuje i Narodni savjet koji bi brinuo o političkim pitanjima i razmatrao zahtjeve čehoslovačke manjine i čehoslovačkih kolonija.⁹⁹

Takvo gledište Režnog nije dijelio Stanislav Kukla, pa se među njima u novinama vodila polemika. Kukla je ustrajao u zahtjevu da budući savez društava bude nepolitičkom organizacijom za češko-slovačka društva u Jugoslaviji čiji bi program bio tako širok da bi u njemu objedinio sva kulturna i gospodarska pitanja, kako u gradskim kolonijama, tako i kod seoskih manjina. Ukazao je na to da je zamijetio u Daruvaru da naša manjina nije dovoljno politički zrela, da bi je trebalo nacionalno osvjestiti, udružiti na kulturnom i političkom polju, a tek onda politički nastupati. Nije bio protiv ČNSS-a i čak je preporučivao da se ona proširi i na područje Bosne i druga područja tadašnje države.¹⁰⁰

Režny je u svojem odgovoru istaknuo da budući savez ne bi mogao obavljati svoju zadaću ako bi se oslanjao isključivo na pomoć iz Čehoslovačke, a za planirani program ovdašnje kulturne udruge nisu imale dovoljno novčanih sredstava. Bez njih se takav program ne bi mogao ostvariti. Smatrao je da bi bio bolji Narodni savjet, koji bi bio savjetodavnim tijelom. Ukazao je i na to da Kuklovi naponi da *savez* bude samo kulturna i gospodarska institucija nisu bili dovoljni, jer zanemarivanje političke djelatnosti i njezino ostavljanje za kasnije razdoblje ne bi bilo u interesu manjine nego s njom treba početi odmah. Ipak je smatrao da je moguće po tom pitanju naći neki „srednji put“, odnosno kompromis.¹⁰¹

Režny je dobro poznao prilike u seoskim sredinama i zamijetio je da tamo proces asimilacije napreduje. Nju se moglo zaustaviti samo otvaranjem čeških škola. Smatrao je da bi se takve škole trebale otvarati na bjelovarskom i požeškom području, a brigu o tome trebala je preuzeti jugoslavenska država. Od države se zahtijevalo da se takve škole otvaraju u onim seoskim sredinama u kojima su Čehoslovaci činili trećinu stanovništva. Država bi također trebala preuzeti brigu o učiteljskom kadru i školovanju dijela mladog naraštaja za učiteljska zvanja. Svu brigu o češkim kolonijama na području Jugoslavije trebale bi preuzeti čehoslovačke ustanove.¹⁰²

Režny je pokušao objasniti i kakav bi trebao biti učitelj koji bi radio na ovdašnjim

---

⁹⁹ REŽNY, Vojta, O „Svazu“, ČL (1921.), br. 13, 2. dubna, str. 1-2.

¹⁰⁰ KUKLA, Stanislav, O „Svazu“, ČL (1921.), br. 14, 8. travnja, str. 1-2.

¹⁰¹ Režnová replika na Kuklův článek, ČL (1921.), br. 14, 8. travnja, str. 2.

¹⁰² V Zahřebě, 20. dubna: (Úvodník), ČL (1921.), br. 16, 22. travnja, str. 1.

čehoslovačkim školama. On bi morao odgovarati „posebnim zahtjevima našega vremena...“, on mora u mjestu svog rada biti nositelj novog duha, pokretačkog snagom u unutrašnjem procesu unutrašnjeg duhovnog prosvjećivanja i oslobađanja našeg naroda i cijele okoline iz stoljetnog duševnog ropstva, koju nije mogao svladati, a nije svladao ni unutrašnji obični državni prevrat i fizičko oslobađanje državne samostalnosti. On mora biti najvećom uzdanicom narodne jugoslavenske države, čijim nastankom bili smo i mi, Čehoslovaci, na svojoj grudi u Hrvatskoj, Bosni, Vojvodini, oslobođeni njemačko- mađarske tiranije i jarma.“¹⁰³ Režny je naveo da je svjestan da je takvih učitelja teško naći i zato je predlagao da se iz Čehoslovačke privremeno pošalje oko 12 učitelja, ali da se istovremeno za ovdašnje čehoslovačke učitelje tijekom praznika održe tečajji češkog jezika u Čehoslovačkoj. Oni bi bili zamjenom sve dok se ne pronađu potpuno kvalificirani učiteljski kadrovi.¹⁰⁴

Krajem svibnja 1921. godine *Češka beseda* Zagreb, *Čehoslovačka obec* za Slavoniju u Osijeku i *Čehoslovačka obec* za Srbiju u Beogradu pozvali su preko novina Čehoslovačke na skup u Osijek 28. i 29. lipnja 1921.¹⁰⁵ U istom broju novina objavljen je statut *Čehoslovačkog saveza* koji je predložila *Češka beseda* u Zagrebu. Već u prvom članku Statuta navedeno je da je Savez udruženje svih Čehoslovaka koji žive u Kraljevini SHS. U drugom se članu navodi da je „zadatak Saveza buditi i održavati nacionalnu svijest Čehoslovaka koji žive u Kraljevini SHS, udružiti ih prema zajedničkom poslu na području kulture, gospodarstva i narodno- političkom, biti njenim predstavnikom, brinut će se o njegovoj svijesti obaveze prema Kraljevini SHS, kao i o tome da se oba naroda što bolje praktički upoznaju i zbliže.“¹⁰⁶

Iako je Statut sadržavao „srednji put“, ipak je Režny i dalje tražio osnivanje i Narodnog vijeća u Jugoslaviji. U novinama je objavio pismo dr. Jana Auerhana iz Praga, koji je također napisao svoje mišljenje o važnosti zajedničke organizacije i njezinu nazivu te iznio svoja gledišta. Nije bio protiv organizacije Saveza kako je predlagao Stanislav Kukla, ali je bio suglasan i s Režnym, kada je napisao da će u vodstvu Saveza biti zastupnici gradskih kolonija, dok će manjine seoskih sredina biti manje zastupljene, jer imaju malo kulturnih udruga. Ni Slovaci u manjim seoskim sredinama nisu imali mnogo kulturnih društava, pa su njih trebali zastupati Slovaci iz gradskih sredina. Predlagao je da se uz Savez osnuje tijelo koje bi predstavljalo cijelu čehoslovačku manjinu u Jugoslaviji. Bi li se zvao narodni odbor ili narodni savjet, odredilo bi se tek nakon osnivanja Saveza. Nakon toga sazvaio bi se novi skup zastupnika čehoslovačke manjine na kojem

---

¹⁰³ V Zahřebě, 29. dubna: ČL (1921.), br. 17, 30. travnja, str. 1.

¹⁰⁴ Isto.

¹⁰⁵ Všem Čechoslovákům v Jihoslávii: ČL (1921.), br. 20, 21. svibnja, str. 1.

¹⁰⁶ Stanovy Československého svazu: ČL (1921.), br. 20, 21. svibnja, str. 1-2.

bi bili predstavnici *Čehoslovačkog saveza*, Slovačke narodne stranke, ČNSS-a, redakcije češkog i slovačkog tiska u Jugoslaviji, novčanih ustanova i škola koji bi izabrali narodni savjet.¹⁰⁷

Prvi skup Čehoslovaka održan je, prema planu, 28. i 29. lipnja 1921. u Osijeku uz sudjelovanje 65 predstavnika iz 36 društava i organizacija s prostora Jugoslavije. Skup je otvorio predsjednik *Čehoslovačke obce* Osijeka Jan Frynta, koji je pozdravio sve visoke goste, među kojima je bio čehoslovački veleposlanik Antonin Kalina. Nakon toga izabrano je radno predsjedništvo, na čijem je čelu bio Jan Frynta, koji je i vodio daljnji tijek rada skupa.¹⁰⁸

Uvodni referat podnio je prof. Vladimir Filkuka iz Zagreba, koji je ukazao na potrebu zajedničke organizacije Čehoslovaka i govorio o prijedlogu Statuta Čehoslovačkog saveza koji bi još trebao doraditi izabrani odbor, čime bi se ostvarili uvjeti za osnivanje te organizacije (Matušek, 1996.). U diskusiju o Statutu uključio se i Vojta Režny, koji je zastupao svoj raniji stav i nadao se da će se naći kompromis, pa će Statut bit prihvaćen. Vojta Režny bio je na toj skupštini veoma aktivan. Uključio se u diskusiju o školskim pitanjima i dao više prijedloga, posebno za područje Hrvatske i Slavonije. On je zatim bio biran i u Odbor za školska pitanja, Gospodarski odbor, Tiskarski odbor, Pravni odbor i Odbor za donošenje konačne rezolucije.¹⁰⁹

Režny je u svojem referatu govorio o državljanstvu te pravnim i socijalnim pitanjima. U njima je iznio mnoge probleme na području Hrvatske i Slavonije u svezi s dobivanjem državljanstva, o kontaktima s bivšom domovinom oko domovinskih prava te o problemima oko vojne službe i školskim pitanjima. Smatrao je da će se Savez nakon osnivanja pobrinuti za rješavanje svih tih pitanja.¹¹⁰

Drugog dana skupa raspravljao se o izmjenama predloženog Statuta i nakon njegova prihvaćanja *Čehoslovački savez* Jugoslavije počeo je i službeno raditi. U Statutu je bilo vidljivo da su u njegovu 2. članku, umjesto riječi da će Savez brinuti o „nacionalnim i političkim pitanjima“, stajale riječi „o nacionalnim pitanjima“. Bilo je podneseno još nekoliko referata i tada se prešlo na izbor upravnog odbora i predsjedništva i *Čehoslovačkog saveza*. Za prvog predsjednika bio je izabran Ludovit Mičatko iz Novog Sada, Josip Bekerus iz Beograda postao je prvi, a Jan Ružička iz Ljubljane drugi potpredsjednik. Za tajnike su bili izabrani Vladimir Mičatek iz Novog Sada i Julius Kubani iz Petrovca, a za blagajnika Jan Grdnik iz Petrovca. U upravnom od-

---

¹⁰⁷ AUERHAN, Jan, Několic slov o organisaci československé větve v Jugoslavii, ČL (1921.), br. 21, 28. svibnja, str. 1.

¹⁰⁸ První sjezd Čechoslováků v Jihoslávii, ČL (1921.), br. 26/27, 9. srpnja 1921., str. 1.

¹⁰⁹ Isto, s. 2.

¹¹⁰ Isto, s. 2.

boru bilo je 7 članova, a isto toliko bilo je i zamjenika. Sjedište *Čehoslovačkog saveza* za prve dvije godine trebalo je biti u Novom Sadu.¹¹¹

Na završetku tog skupa bila je prihvaćena rezolucija (memorandum) koja je bila poslana na adrese jugoslavenske i čehoslovačke vlade i javnosti. Od jugoslavenske vlade tražilo se rješavanje pitanja državljanstva i školskih pitanja, a od čehoslovačke vlade rješavanje pitanja vojne službe, zakon o posredovanju u radu izvan granica, mogućnosti da čehoslovačka djeca koja su polazila školu u Kraljevini SHS školovanje nastave u Čehoslovačkoj te u rješavanju nekih socijalnih pitanja.¹¹²

Režny nije komentirao u ČL-u sastav upravnog odbora *Čehoslovačkog saveza*, ali je vidljivo da su u njemu na svim vodećim pozicijama bili Slovaci iz Vojvodine. Malo je čudno da u njezinu sastavu nije bio nitko iz Zagreba, gdje se i pripremao nacrt prijedloga Statuta. Čini se da je Režny bio prezauzet pitanjem „čehoslovizma“ i „jugoslavizma“, što su iskoristili brojniji Slovaci na skupu i, neopterećeni tim pitanjima, glasovali samo za pripadnike svoje nacionalnosti. Time su već tada bili napravljeni slabi temelji za rad *Čehoslovačkog saveza* te su već uskoro izbile prve nesuglasice, koje su trajale u cijelom međuratnom razdoblju.

Nakon osnivanja Saveza mnogi su očekivali da će u punoj mjeri oživjeti kulturni život. Režny je preko novina pozivao „sve ljude dobre volje“, posebno predsjedništvo Saveza, da započnu pripremati igrokaze i predavanja te osnivati sokolske jedinice, a pozivao je i pripadnike češke manjine u knjižnice i uključivanje u rad udruga. Pozivao je one obrazovanije ljude da se uključe u prosvjetni rad te da se žrtvuju i ustraju u tom poslu.¹¹³

Već pet tjedana nakon osnivanja *Čehoslovačkog saveza* Režny je obavijestio čitaoce da dioničko društvo koje izdaje ČL priprema likvidaciju cijele novinske institucije. Iako je na osnivačkoj skupštini *Čehoslovačkog saveza* bilo prihvaćeno da ČL bude jedno od njegovih tijela, ipak se pripremala njegova likvidacija. Režny je razloge najavljenog prestanka izlaženja novina vidio u nedostatku novca, a za to je naveo neke razloge. Redakcija, navodno, nije dovoljno brinula o dohodovnoj strani jer nije htjela biti ovisna o čehoslovačkim poduzećima. Željela se isključivo posvetiti seoskim sredinama na području Hrvatske i Slavonije, ali siromašne seoske sredine nisu im mogle biti novčanim osloncem. Drugi je razlog bio taj da ni u Čehoslovačkoj službene institucije nisu imale dovoljno razumijevanja za ovdašnju manjinu da bi „dali potporu kada bi to bile jugoslavenske novine, pisane za interese čehoslovačkog izvoza, a ne novine čehoslovačke manjine, tog ubogog naroda, koji nas najviše treba.“¹¹⁴ Na-

---

¹¹¹ Isto, s. 2.

¹¹² Usneseni osijeckého sjezdu, ČL (1921.), br. 28, 15. srpnja, str. 1-2.

¹¹³ V Záhřebě 27. července (Úvodník), ČL (1921.), br. 30, 29. srpnja, str. 1.

¹¹⁴ V Záhřebě 4. srpnja (Úvodník), ČL (1921.), br. 31, 6. kolovoza, str. 1.

vedene razloge mogle bi se djelomično uvažiti jer je bilo i drugih. Polovinom srpnja 1921. godine izašao je posljednji broj ČL-a, a s njime je otišao i ČNSS, a to je bio dokaz da ta stranka nije dobila povjerenje češkog seoskog stanovništva na prostoru Hrvatske i Slavonije. Gašenjem ČL-a završilo je razdoblje kulturnog i političkog rada Vojte Režnog. Stjecajem okolnosti on se vremenski poklapa s donošenjem Vidovdanskog ustava, kojim je započelo i novo razdoblje jugoslavenske povijesti.

Zaključak

Kulturni i politički rad Vojte Režnog u razdoblju 1919. – 1921. godine samo je početno razdoblje njegova rada na prostorima nekadašnje jugoslavenske države kojim je ostavio duboke tragove u mnogim velikim gradovima tadašnje države (Zagrebu, Beogradu, Sarajevu). Taj češki intelektualac, učitelj po zvanju, skrenuo je na sebe pažnju svojim novinarskim i političkim radom. Bio je čovjek oštra pera koji je čvrsto branio svoje političke stavove ne libeći se britkim ili ironičnim riječima pisati o svojim političkim neistomišljenicima. Takvo pisanje više mu je odmoglo nego pomoglo, o čemu svjedoči da je na kraju tog razdoblja došlo do sloma njegovih vizija koje je branio, a posljedica toga bilo je gašenje novina kojima je bio urednik i nestanak *Čehoslovačke napredne seljačke stranke*, koju je osnovao. Režny je u prvim poslijeratnim godinama zdušno podržavao politike čehoslovačke i jugoslavenske vlade koje su htjele provesti centralizam i zato su oštro nastupale protiv zagovornika federalizma. Režny je duboko vjerovao da je to bio jedini mogući put za obje države da se održe i sačuvaju svoju cjelovitost i samostalnost. U isto vrijeme u objema državama u tim se godinama zagovaralo unitarističko shvaćanje nacionalnog pitanja prema kojem su Česi i Slovaci smatrani Čehoslovaci, a Srbi, Hrvati i Slovenci „tri plemena jednog naroda“. Dok je u Čehoslovačkoj, nakon nekoliko godina, napuštena takva politika, na jugoslavenskom prostoru ona se provodila sve do rata.

Režnog ne treba promatrati izdvojeno od tadašnje politike jer su takva gledišta u razdoblju 1918. – 1921. godine zastupali ne samo srpski, nego i mnogi hrvatski političari. Prvim političkim neuspjehom Režnoga treba smatrati odbijanje Slovaka u Vojvodini da svoju Slovačku narodnu stranku prošire na Čehe i Slovake u Hrvatsku i da se zatim stranka preimenuje u *Čehoslovačku stranku*. Slovacima „čehoslavizam“ nije već tada bio prihvatljiv, dok se kod Čeha u Hrvatskoj o tome još dugo raspravljalo.

Veće je zasluge Režny imao na kulturnom polju, pa mu se ne mogu osporiti mnoge zasluge u zaštiti prava pripadnika češke nacionalne manjine u svim dijelovima tadašnje države.

Cjelovit prikaz rada Vojte Režnog ne bi trebalo davati samo na osnovi njegova rada 1919. – 1921. godine, jer je on bio aktivan sve do 1944. godine, kada ga je, zbog

antifašističkog djelovanja u Sarajevu, uhitio Gestapo i odveo u Dachau, gdje je bio izložen mukama kojima je podlegao početkom 1945. godine.

Literatura

- Auerhan, Jan (1921.), *Čechoslováci v Jugoslavii, v Rumunsku, v Mađarsku a v Bulharsku*. Prag, str. 26-27.
- Goldstein, Ivo (2008.), *Hrvatska povijest*, 21. knjiga. Zagreb: Biblioteka Jutarnjeg lista, str. 322-334.
- Herout, Vjenceslav (2011.), Miško (Mijo) Račan (1882. – 1945.). U: *Pučki kalendar Bjelovarsko-bilogorske županije*. Bjelovar: Čvor, str. 150-152.
- Herout, Vjenceslav (2010.), *Grđevačka buna i Juro Valečić*. Umag: Comgraf d.o.o., str. 3- 143.
- Horvat, Josip (1990.), *Politička povijest Hrvatske*. Zagreb: August Cesarec, str. 115-136.
- Matušek, Josip (1996.), Česi u Hrvatskoj, Daruvar. *Jednota*, Savez Čeha u Hrvatskoj, str. 77-79.
- Turčin, Rudolf (1937.), Čechoslováci v bývalém Chorvatsku Slavonie. Praha, zvláštní otisk ze statistického Obzoru, točník XVIII, br. 3-4, str. 185-189.
- Više autora, (1991.), Andrej Hlinka. U: *Rozhlady po kultúre a umení*. Ružomberok, Miestny odbor Matice slovenskej v Ružomberku.
- Československe listy (ur. Vojta Režny), Zagreb, 1919-1921.

Matters of Dispute in the Writings by Vojta Režny on the Political situation in the Kingdom of the Serbs, the Croats and the Slovenes in the Period 1919–1921

Summary

The period between the proclamation of the Kingdom of the Serbs, the Croats and the Slovenes on 1st December 1918 and the passing of the Vidovdan Constitution in 1921 has been thoroughly treated in local historiography, yet in different ways. Not only historians from different parts of Yugoslavia, but also members of national minorities recorded this period. Vojta Režny stood by those politicians who were in favour of the monarchy, centralism and national unitarism. He believed that the Serbs, the Croats and the Slovenes were one single nation; his attitude was the same towards the Czechs and the Slovaks, whom he considered Czechoslovakians. In his opinion, those who did not share this policy were enemies of the state, separatists, and danger to the survival of the existing state. To him, Stjepan Radić represented the most serious adversary to the then state, though in that period, Radić spent more time in prison than outside. His attitude towards the situation in Czechoslovakia in the first after-war years was similar. Same as he considered Radić enemy of the state in Yugoslavia, Hlinka, who was also an advocate of federalism, represented for him enemy of the state in Czechoslovakia. Režny did not only engage in politics; he undoubtedly contributed much more in the field of culture – as animator of cultural life, in particular in the Bjelovar-Požega area, where the majority of members of Czech national minority lived. He further partici-

pated in establishing many cultural associations (*beseda*), and the parent organisation of the minority – Czechoslovakian Union in 1921.

Keywords: Vojta Režny; Stjepan Radić; *Československe listy*; Czechoslovakian Progressive Peasants' Party; federalism; centralism; unitarism; separatism; demagogy; Czechoslovakian Union.

Dr. sc. Vjenceslav Herout, profesor povijesti u miru
Petra Preradovića 65, HR – 43500 Daruvar
vjenceslavherout@bj.t-com.hr